

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI

TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU NA SHUGHULI
ZA KAMATI KWA MWAKA 2019/2020

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Ofisi ya Bunge
S.L.P 941
DODOMA.

5 FEBRUARI, 2020

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1. Majukumu ya Kamati	1
1.2. Njia zilizotumika kutekeleza majukumu ya Kamati	1
1.2.1 Ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo 2018/2019	1
1.3. Maoni na Ushauri wa Jumla kuhusu Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa mwaka wa Fedha 2018/2019	11
1.4. Semina kwa Wajumbe wa Kamati.....	12
SEHEMU YA PILI.....	16
2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	16
2.1 Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini kwa Ujumla.....	16
2.1.1 Wakala wa Nishati Vijijini (REA)	18
2.1.2 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	21
2.1.3 Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC)	22
2.1.4 Tume ya Madini.....	24
2.1.5 Uendelezaji wa Jotoardhi nchini	25
2.1.6 Chuo cha Madini	27
2.1.7 Wakala wa Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST).....	28
2.1.8 Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)	30
2.2 Sekta Ndogo ya Mafuta na hali ya upatikanaji wa Mafuta nchini	33
2.3 Hali ya Upatikanaji wa Umeme nchini.....	36
2.4 Sekta ya Madini.....	37
2.5 Sekta Ndogo ya Gesi	39
2.6 Uwekezaji katika Mradi wa Liganga na Mchuchuma	42

SEHEMU YA TATU	44
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO	44
3.1 Maoni ya Jumla.....	44
3.2 Ushauri na Mapendekezo ya Kamati	46
3.2.1 Wakala wa Nishati vijijini (REA)	46
3.2.2 Shirika la Maendeleo ya Petroli (TPDC)	47
3.2.3 Uendelezaji wa Rasimali Jotoardhi Nchini (TGDC)	49
3.2.4 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	49
3.2.5 Chuo cha Madini (MRI)	50
3.2.6 Taasisi ya Jiolojia na Utafiti (GST)	50
3.2.7 Tume ya Madini	51
SEHEMU YA NNE	53
4.0 HITIMISHO	53
4.1 Shukrani	53
4.2 Hoja	55

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Naomba kuwasilisha taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kuhusu utekelezaji wa majukumu na shughuli za Kamati kwa kipindi cha mwaka 2019/2020.

1.1. Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari 2019 hadi Januari 2020, Kamati imetekeleza majukumu mbalimbali ya kikanuni kama ilivyoainishwa katika kifungu cha 7 (1) cha nyongeza ya nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Pamoja na majukumu mengine Kamati imetekeleza majukumu ya msingi yafuatayo:-

- a) Kushughulikia Bajeti ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini;
- b) Kushughulikia Taarifa za Mwaka za Utendaji wa Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini pamoja na;
- c) Kufuatilia utekelezaji wa Majukumu ya Wizara hizo.

1.2. Njia zilizotumika kutekeleza majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitumia njia mbalimbali kutekeleza majukumu yake. Njia hizo ni vikao kwa ajili ya kupokea na kujadili taarifa mbalimbali za Wizara pamoja na taasisi zake, semina mbalimbali pamoja na Ukaguzi wa miradi ya maendeleo.

1.2.1 Ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo 2018/2019

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitokeleza matakwa ya Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge toleo la Januari 2016 kwa kufanya ziara za

ukaguzi wa miradi mbalimbali inayotekelezwa na Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini.

Mheshimiwa Spika, Ziara hizo zilifanyika katika Mikoa ya Dodoma, Pwani (Rufiji), Njombe (Makambako), Ruvuma (Songea) na Iringa. Lengo la ziara hizo ni kukagua utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo chini ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini iliyotengewa Fedha kwa mwaka wa Fedha 2018/2019.

Mheshimiwa Spika, Miradi iliyokaguliwa na Kamati yako kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 ni kama ifuatavyo;

- i. Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Utawala katika Chuo cha Madini Dodoma (MRI);
- ii. Mradi wa Ujenzi wa Ofisi ya Wizara ya Madini (MTUMBA- DODOMA);
- iii. Mradi wa Nyerere Hydro Power Project (Rufiji) 2,115M;
- iv. Mradi wa Makambako - Songea 220 kV Transmission Line;
- v. Mradi wa Ujenzi wa kituo cha Umahiri (Songea);
- vi. Miradi ya umeme Vijijini REA III Mkoa wa Iringa.

Mheshimiwa Spika, yafuatayo ni maelezo ya miradi pamoja na changamoto ambazo Kamati ilizibaini kwa kila mradi wakati wa ukaguzi wake:

- i. **Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Utawala katika Chuo cha Madini Dodoma (MRI);**

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Usimamizi Endelevu wa Rasilimali Madini (*Sustainable Management of Mineral Resources Project-SMMRP*) upo chini ya Wizara ya Madini na Utekelezaji wake umegawanyika katika awamu mbili. Awamu ya kwanza ilitekelezwa kwa kipindi cha miaka sita kuanzia mwezi Septemba, 2009 hadi Juni 2016 chini ya ufadhili wa Benki ya Dunia.

Bajeti iliyotumika kutekeleza mradi huu ilikuwa Dola za marekani **milioni 55** ambapo Dola za marekani **milioni 50** zilitolewa na Benki ya Dunia na Dola za Marekani **milioni 5** zilitolewa na Serikali ya Tanzania.

Serikali ya Tanzania ilipata nyongeza ya fedha za mkopo kutoka Benki ya Dunia (*Additional Financing - AF*) kwa ajili ya utekelezaji wa awamu ya pili ya Mradi. Jumla ya Dola za Marekani **milioni 50** zilipangwa kutumika ambapo **Dola milioni 45** ni mkopo kutoka Benki ya Dunia na **Dola milioni 5** zitatolewa na Serikali ya Tanzania (*counterpart fund*). Awamu ya Pili ya Mradi (SMMRP II-*Additional Financing*) imetekelezwa ndani ya miaka mitatu kuanzia mwezi Septemba 2015 hadi Disemba, 2018.

Mheshimiwa Spika, Lengo kuu la mradi wa SMMRP ni kuboresha manufaa ya kijamii na kiuchumi yatokanayo na uchimbaji wa madini nchini kwa kuimarisha zaidi sehemu ya miradi ya kiuchumi na kijamii iliyokuwa inatekelezwa na mradi wa awamu ya kwanza na hivyo kuhakikisha ukuaji mkubwa wa maendeleo ya pamoja na kupunguza umaskini.

Aidha, katika utekelezaji wa lengo hilo, pamoja na mambo mengine mradi ulipanga ujenzi wa Vituo Saba (7) vya umahiri (*Centers of Excellence*) katika maeneo ya Bariadi, Bukoba, Musoma, Handeni, Mpanda, Chunya, Songea na Jengo la Taaluma la Chuo cha Madini ambalo ndani yake kutakuwa na ofisi ya Chama cha Wanawake Wachimbaji Madini Tanzania (TAWOMA).

Mheshimiwa Spika, mradi wa ujenzi wa Jengo la Taaluma la Chuo cha Madini ulianza kutekelezwa mara baada ya Wizara ya Madini kumkabidhi Mkandarasi SUMA JKT eneo la ujenzi lililopo ndani ya Plot 1-10, Block D (Mbwanga Area) lenye ukubwa wa mita za mraba

2,250 mnamo tarehe 14 Julai, 2018 na hatimaye kazi ya ujenzi ilianza rasmi tarehe 30 Julai, 2018. Ujenzi wa Jengo hilo umegharimu jumla ya takribani **Shilingi Bilioni 2.86**.

Mheshimiwa Spika, mpaka wakati kamati yako ilipotembelea mradi, ujenzi ulikuwa umekamilika kwa **asilimia 65** ambapo hadi kufikia tarehe 31 Januari, 2019 jumla ya takribani **Shilingi Bilioni 1.91** sawa na **asilimia 67** zilikuwa zimelipwa kwa Mkandarasi.

Mheshimiwa Spika, Jengo hilo lina manufaa yafuatayo:

1. Uwepo wa ofisi za Chama cha Wanawake Wachimbaji Madini Tanzania (TAWOMA) ambazo zinasaidia kuratibu mafunzo yatakayo waendeleza akina mama wachimbaji wa Madini;
2. Kumaliza tatizo la ukosefu wa ofisi kwa wakufunzi;
3. Kupunguza tatizo la ukosefu wa vyumba vya madarasa hivyo kutoa fursa kwa chuo kuongeza nafasi za udahili;
4. Kuongezeka kwa wataalam wenye weledi wa masuala ya madini na hivyo kusababisha kuongezeka kwa ufanisi na tija kwa kuboresha utendaji wa wachimbaji wadogo na wakubwa.

ii. **Mradi wa Ujenzi wa Ofisi ya Wizara ya Madini (MTUMBA DODOMA);**

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini ilipokea Fedha za ujenzi **Shilingi Bilioni 1** tarehe **5/11/2018** kutoka Wizara ya Fedha na Mipango kwa ajili ya Ujenzi wa Ofisi za Wizara katika Mji wa Serikali Dodoma eneo la Mtumba. Mara baada ya kupokea fedha hizo, Wizara ilianza mchakato wa ujenzi ikiwa ni pamoja na kufuatilia michoro kwa Wakala wa Majengo (TBA) na kuchagua kampuni ya ujenzi kati ya kampuni zilizokuwa zimeainishwa na Ofisi ya Waziri Mkuu.

Wizara ilifanikiwa kupata Kampuni ya ujenzi ya Mzinga Holding Co. Ltd na kusaini nayo mkataba wenye thamani ya takribani **Shilingi Milioni 975** pamoja na **VAT**. Kazi ya ujenzi ilianza rasmi tarehe 4/12/2018 na kutakiwa kukamilika tarehe 28/02/2019 kama ilivyo kwenye mkataba wa nyongeza (*addendum contract*). Hata hivyo hadi wakati kamati inatembelea mradi huo tarehe 13/03/2019 ulikuwa umekamilika kwa **asilimia 80**.

Mheshimiwa Spika, wakati wa ukaguzi wa mradi huu, kamati ilibaini changamoto zifuatazo;

1. Muda mfupi wa utekelezaji wa mkataba. Kwa mujibu wa mkataba mkandarasi alipaswa amalize mradi huo ndani ya mwezi mmoja ambao ulitimia mwezi Januari, 2019. Hata hivyo mkandarasi alishindwa kumaliza ndani ya mwezi mmoja na hivyo kupewa mkataba wa nyongeza kila mwezi (*addendum contract*);
2. Mvua zilizonyesha kati ya mwezi Disemba 2018 na Januari 2019 zilisababisha mradi kutokamilika kwa wakati.

iii. Mradi wa Nyerere Hydro Power (Rufiji) 2,115 MW;

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Nyerere utafua umeme wa kiasi cha MW 2,115 kwa kutumia maji katika bonde la Mto Rufiji. Mnamo tarehe 12 Disemba, 2018 Mkataba wa ujenzi wa mradi ulisainiwa kati ya TANESCO na Mkandarasi ambao ni Kampuni ya Arab Contractors iliyoingia ubia na Elsewedy Electric, zote za Misri; tukio ambalo lilishuhudiwa na Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Misri. Ujenzi wa mradi huu utachukua kipindi cha miezi 42, ambapo miezi 36 ni ya ujenzi na miezi sita ni kwa ajili ya maandalizi. Aidha, utekelezaji wa Mkataba huo umeanza toka tarehe 15 Disemba, 2018.

Mheshimiwa Spika, Kazi ya ujenzi wa baadhi ya miundombinu mbalimbali ya kuwezesha mradi kufanyika kwa urahisi imekamilika na Serikali kupitia TANESCO ilikabidhi rasmi eneo la Mradi kwa Mkandarasi tarehe 14 Februari, 2019.

Mheshimiwa Spika, wakati wa ukaguzi wa mradi huu, Kamati ilibaini changamoto zifuatazo:-

1. Barabara kutokuwa za kiwango cha kuhimili mvua na mizigo mizito hali ambayo huenda ikahitaji ukarabati wa mara kwa mara;
2. Kukosekana kwa mpango wa kutenga eneo kwa ajili ya matenki ya kuhifadha mafuta wakati wa ujenzi wa mradi kwani ni wazi kwamba kiasi kikubwa cha mafuta kitahitajika wakati wa ujenzi.

Hata hivyo katika kumaliza changamoto hii, Kamati imearifiwa kuwa kwa sasa tayari Wizara ya Nishati imetenga maeneo maalum kwaajili ya vituo vya mafuta ambayo yana ukubwa wa kilomita za mraba 914 hivyo, kuwezesha uwepo wa vituo vya mafuta vya muda katika sehemu ya eneo la mradi.

iv. Mradi wa Makambako - Songea 220 kV *Transmission Line*;

Mheshimiwa Spika, Mradi huu unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Tanzania kupitia Shirika la umeme Tanzania (TANESCO); na Serikali ya Sweden kupitia Shirika la maendeleo la Sweden (Sida). Kupitia ushirikiano huu, Serikali ya Tanzania imechangia jumla ya Dola za kimarekani (USD) 20 milioni (ambapo kati ya fedha hizo TANESCO inachangia **Dola milioni 7** na Serikali **Dola milioni 13** kwa ajili ya ujenzi wa njia ya msongo wa kV 220 na Vituo vitatu vya kupozea umeme.

Aidha, Serikali ya Tanzania pia imetoa fedha za ulipaji wa fidia kwenye laini kubwa ya msongo wa kV 220 kiasi cha **shilingi Bilioni 7**. Kwa upande wa Serikali ya Sweden nayo imetoa Jumla ya fedha za Sweden, **Krona milioni 620**. Kati ya fedha hizo Msaada ni jumla ya **Krona million 578** na mkopo ni Krona **milioni 42**. Jumla kuu ya gharama za mradi kwa fedha za Tanzania ni sawa na **shilingi billion 216**.

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Makambako-Songea umegawanyika katika sehemu kuu tatu ambazo ni ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kV 220 yenye urefu wa kilomita 250 kutoka Makambako hadi Songea kupitia Madaba; ujenzi wa vituo vipya vitatu (3) vya kupoza umeme katika eneo la Makambako, Madaba na Songea mjini na ujenzi wa njia za kusambaza umeme katika vijiji 122 vinavyopitiwa na njia ya umeme.

Mheshimiwa Spika, Ujenzi wa mradi umekamilika kama ilivyopangwa ambapo njia ya kusafirisha umeme yenye urefu wa km 250 ya msongo wa kV 220 pamoja na vituo vitatu vya kupoza umeme vya Makambako, Madaba na Songea umekamilika kwa **asilimia 100**. Mradi huu umewezesha mikoja ya Njombe na Ruvuma kuunganishwa katika Gridi ya Taifa ambapo iliungwa mwezi Novemba, 2018.

Mheshimiwa Spika, licha ya manufaa makubwa ya utekelezaji wa mradi huu, pia, kumekuwa na changamoto mbalimbali katika utekelezaji wa mradi zikiwemo:

- 1) Uhaba wa nguzo za umeme kwa kipindi cha miezi 3 iliyotokea mkoani Iringa mwishoni mwa mwaka 2018;
- 2) Nguzo za miti kuchomwa moto kutokana na shughuli za wananchi wakati wa kilimo;

- 3) Kurukwa kwa baadhi ya vijiji vilivyopitiwa na njia ya umeme;
- 4) Muitikio mdogo wa wananchi kuunganishwa na huduma ya umeme;
- 5) Ukosefu wa elimu kwa wananchi kuhusu gharama za kuunganishiwa huduma ya umeme; na
- 6) Uhaba wa mita za umeme na vifaa vya kuunganisha umeme kwa wateja.

v. Mradi wa Ujenzi wa kituo cha Umahiri - Songea (Centre of Excellence);

Mheshimiwa Spika, Eneo la Mradi wa kituo cha Umahiri kwa ajili ya wachimbaji wadogo lipo katika kiwanja Namba 86 Angoni Arms-Manispaa ya Songea yenye Hati namba 26756. Mkandarasi SUMA JKT alikabidhiwa eneo la ujenzi rasmi tarehe 15 Julai, 2018 na mnamo tarehe 24 Julai, 2018 kazi ya ujenzi ilianza. Ujenzi wa kituo hicho unagharimu kiasi cha takribani **Shilingi Bilioni 1.27**.

Mheshimiwa Spika, hadi kamati inatembelea mradi huo ujenzi ulikuwa umekamilika kwa **asilimia 40**. Aidha hadi kufikia tarehe 31 Januari, 2019 kiasi cha **Shilingi milioni 373.99** zilikuwa zimetumika kwa ajili ya ujenzi wa kituo hicho. Hata hivyo, kwa mujibu wa mkataba Ujenzi wa jengo hilo ulitarajiwa kukamilika mwezi Aprili, 2019.

Mheshimiwa Spika, wakati wa ukaguzi wa mradi huu changamoto zifuatazo zilibainika;

1. Kukosekana kwa kibali cha kuvunja jengo la zamani hivyo kusababisha ujenzi kuchelewa kuanza;
2. Mkandarasi kukosa wafanyakazi wa kutosha na hivyo ujenzi kwenda kwa kusuasua;
3. Uhaba wa upatikanaji kokoto katika eneo la mji wa Songea ulisababisha kusimama kwa utekelezaji wa mradi.

vi. **Miradi ya umeme Vijijini (REA III) Mkoa wa Iringa.**

Mheshimiwa Spika, Mkoa wa Iringa ni miongoni mwa Mikoa inayonufaika na miradi ya umeme vijijini awamu ya tatu. Miradi hii inatekelezwa katika Wilaya za Iringa vijijini, Kilolo na Mufindi; na ipo katika makundi matatu ambayo ni;

1. Miradi ya Ujazilizi (Densification);
2. Mradi wa Njia kuu ya kusafirisha Umeme ya Msongo wa Kilovolti **400(BTIP-VEI) na;**
3. Mradi ya REA III Mzunguko wa Kwanza.

Mheshimiwa Spika, kamati ilikagua utekelezaji wa mradi wa REA III katika vijiji viwili kama ifuatavyo:-

- i. **Kijiji cha Ngano**; Wigo wa usambazaji katika kijiji hiki ulihusisha Ujenzi wa njia ya msongo wa kilovoti 33 yenye urefu wa kilomita 7.1, njia ya msongo wa kilovoti 0.4 yenye urefu wa kilomita 2.3 na ufungaji wa mashine umba moja(1) yenye uwezo wa 50Kva. Ili kujiridhisha na kazi iliyofanyika, kamati ilitembelea na kukagua miundombinu ya umeme katika eneo husika na kushuhudia uzinduzi wa kisima cha maji katika shule ya msingi ngano. Kisima hicho kimeunganishwa na nishati ya umeme hivyo kuweza kupampu maji katika eneo la shule na wananchi wa kijiji hicho.

Aidha, kamati ilitembelea eneo la zahanati ya kijiji hicho na kushuhudia uwepo wa miundombinu ya umeme ulio unganishwa katika zahanati hiyo.

- ii. **Kijiji cha Ikuvala** - Wigo wa usambazaji katika kijiji hiki unahusisha Ujenzi wa njia ya msongo wa kilovoti 33 yenye urefu wa kilomita 3.5, njia ya msongo wa kilovoti 0.4 yenye urefu wa kilomita 4.6 na ufungaji wa mashine umba moja(1) yenye uwezo wa 50Kva. Katika kijiji hiki Kamati ilitembelea na kukagua miundombinu ya umeme iliyounganishwa katika mashine ya kusaga nafaka iliyopo kijijini hapo na kujionea upelekwaji wa umeme katika mashine hiyo.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio katika miradi ya umeme mkoani Iringa, Kamati ilibaini changamoto mbalimbali kama ifuatavyo:-

1. Kukosekana kwa nguzo na hivyo kusababisha miradi kutokutekelezwa kwa wakati;
2. Baadhi ya Maeneo kutokuunganishwa na huduma ya umeme licha ya miundombinu ya umeme kupita karibu na maeneo hayo mfano; Kanisa Katoliki kijiji cha Ikuvala ambalo pia linatoa huduma kama Zahanati, Shule na Maktaba kwa wakazi wa kijiji hicho kutokana na taasisi hizo kutolipiwa gharama za kuunganisha umeme;
3. Utamaduni mbaya wa wananchi kutumia moto kusafisha mashamba wakati wa kiangazi badala ya kulima; hali ambayo inasababisha nguzo za umeme kuungua na hivyo kusababisha kuharibika kwa miundombinu ya umeme na hasara kwa shirika;
4. Kurukwa kwa vijiji ambavyo vimepitiwa na njia ya msongo wa umeme mfano; kijiji cha iwanga ambapo umeme umepita ila vijiji havijaunganishwa;

5. Wigo "scope" finyu wa maeneo ya kazi unaotolewa kwa wakandarasi bado ni changamoto kubwa inayosababisha maeneo mengi kutofikishiwa huduma ya umeme.

1.3. Maoni na Ushauri wa Jumla kuhusu Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa mwaka wa Fedha 2018/2019

Mheshimiwa Spika, kutokana na ziara ya ukaguzi wa miradi ya maendeleo, Kamati ilitoa maoni yafuatayo:-

1. Kutokana na maeneo mengi ya vijiji na vitongoji kurukwa wakati wa upelekaji wa umeme, Serikali inapaswa kuongeza wigo (scope) wa maeneo ya kazi unaotolewa kwa wakandarasi ili kuweza kukidhi mahitaji ya wananchi kufikiwa na nishati ya umeme;
2. Serikali kupitia TANESCO inapaswa kuendelea kutoa elimu kwa wananchi juu ya uunganishwaji wa huduma ya umeme ili wananchi wapate uelewa wa namna ya kuunganishwa na huduma ya umeme kwa kuhusisha gharama zinazopaswa kulipwa;
3. Miradi ya umeme vijijini bado inakabiliwa na changamoto ya upatikanaji wa baadhi ya vifaa kwa wakati mfano mita, nguzo, nyaya n.k. Kamati inatoa rai kwa Serikali kufuatilia kwa karibu uzalishaji wa vifaa hivi ili kuhakikisha vifaa vinapatikana kwa wakati na kwa gharama nafuu.
4. Utekelezaji wa miradi ya umeme vijijini uzingatie sana ushirikishwaji wa wananchi pamoja na viongozi wa maeneo wanaohusika;
5. Mikataba ya Ujenzi wa majengo ya Wizara unapaswa kuzingatia ubora wa majengo na muda wa kutosha kwa ajili ya utekelezaji wa miradi husika.

Hii itasaidia kuondokana na tatizo la miradi ya Serikali kuongezewa muda wa utekelezaji mara kwa mara na hivyo kuongeza gharama kwa Serikali;

6. Serikali inapaswa kuendelea kuwasimamia kwa karibu wakandarasi wanaopewa kazi za miradi ya Serikali kwani baadhi ya wakandarasi wamebainika kutokuwa na nguvu kazi ya kutosha hali ambayo imesababisha kuzorota kwa utekelezaji wa baadhi ya miradi;
7. Ujenzi wa miradi unapaswa kuzingatia uwepo wa miundombinu na barabara imara ambazo zitahimili mizigo mizito na athari za mvua ili kuhakikisha miradi inaendelea kutekelezwa kwa nyakati zote, mfano; mradi wa umeme wa mto Rufiji, barabara ya kufika katika mradi ipo katika kiwango kisichoridhisha. Ikiwa hali ya barabara itaendelea kuwa kama ilivyo kwa sasa, barabara hizo hazitapitika wakati wa mvua na hivyo kukwamisha utekelezaji wa mradi;
8. Pamoja na kuwa TANESCO inafanya vizuri katika uzalishaji na usafirishaji wa umeme nchini bado kumekuwa na changamoto kubwa katika usambazaji wa umeme kwa wananchi na kusababisha wananchi wengi kukosa huduma ya umeme. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuwekeza na kuongeza kasi katika usambazaji wa umeme ili wananchi wengi waweze kuunganishwa na kufikiwa na huduma hii.

1.4. Semina kwa Wajumbe wa Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Januari 2019 hadi Januari 2020 Kamati iliweza kupata semina mbalimbali ambazo zililenga kuipatia fursa kufanya majadiliano ya kina na wadau mbalimbali katika sekta ya nishati na madini.

Aidha, Kupitia Semina hizo Kamati yako ya Nishati na Madini imekuwa na uelewa mpana kuhusu sekta ya madini, mafuta na gesi asilia ambazo inazisimamia hivyo kuelewa vyema mambo muhimu ya kuzingatia kama Kamati wakati wa kutekeleza majukumu yake ya kushauri na kuisimamia vyema Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapenda kukupongeza wewe binafsi katika kuhakikisha vibali vinapatikana kwa wadau wa nje pale ambapo wanahitaji kufanya majadiliano na Kamati yako. Ni dhahiri kwamba, unasimamia vyema Bunge hili na kutekeleza majukumu yako kikamilifu kwa kuzingatia misingi, kanuni na miongozo ya kuendesha Bunge katika kutoa fursa mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kamati yako imekuwa ikipata mafunzo mara kwa mara kutoka kwa Wizara na Taasisi inazosimamia kwa Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini. Wizara hizi zimekuwa zikiwajengea wajumbe uelewa katika sekta wanazosimamia za madini, nishati na gesi asilia. Aidha, Wizara hizi zimekuwa karibu sana na kamati katika kuhakikisha wajumbe wanashiriki katika ufunguzi wa miradi mbalimbali inayotekelezwa hapa nchini mfano mradi wa Nyerere Hydropower, masoko ya madini, n.k. **Kamati inachukua fursa hii kushukuru sana Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini katika kuendelea kuwajengea uwezo wajumbe wa Kamati na ushirikiano mkubwa wanao uonesha wakati pale mafunzo yanapohitajika.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kuhudhuria mafunzo kuanzia tarehe 11 hadi tarehe 16 Februari 2019 Mkoani Arusha. Mafunzo haya yaliratibiwa na Mashirika ya Serikali ya Marekani ambayo ni *United States Energy Associations-USEA, USAID* na *Power Africa*. Lengo la mafunzo hayo kwa wajumbe wa kamati ilikuwa ni kuwajengea uelewa wa kidunia kuhusiana na Masuala ya Usimamizi wa Sekta ya Nishati katika maeneo ya nishati jadidifu, uzalishaji, usambazi na uuzaji wa umeme, uendelezaji wa

gesi asilia, na mahusiano ya sekta binafsi katika kuendeleza nishati endelevu sambamba na kuziangalia fursa na changamoto zilizopo katika sekta ya nishati na kuboresha ili kuzalisha nishati ya uhakika na ya gharama nafuu nchini. Aidha, **Ziara ya mafunzo haya ni muendelezo wa mahusiano mazuri ya kimaendeleo kati ya Serikali ya Marekani na Tanzania kupitia mradi wake wa *Power Africa*.**

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilihudhuria ziara ya mafunzo na kutembelea miradi ya uzalishaji wa umeme kwa kutumia nishati jadidifu kama vile nishati ya jua na mapomoroko ya maji kuanzia tarehe 8 hadi tarehe 11 Novemba 2019. Ziara hiyo iliratibiwa na Taasisi ya *Tanzania Renewable Energy Association* (TAREA).

Aidha, Wabunge na Sekretarieti waligawanywa katika makundi mawili. Kundi la kwanza lilienda kujifunza katika mtambo wa umeme nuru (Solar Mini Grid) ulioko kijiji cha Ketumbeine, Wilaya ya Longido na kundi la pili lilikwenda kujifunza katika mtambo mdogo wa mapomoroko ya maji Mwenga, Mufindi.

Mheshimiwa Spika, Katika kuendelea kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati yako, Ofisi ya Bunge imekua na utaratibu mzuri wa uandaaji wa semina elekezi kupitia mradi wa *UNDP (Legislative Support Program)* kuhusu masuala ya kutunga Sheria pamoja na Kanuni mbalimbali za uendeshaji wa Shughuli za Bunge. Mafunzo haya yamekua muhimu sana katika kuongeza uelewa mpana kwa wajumbe wa Kamati.

Aidha, Katika kuelekea kwenye utekelezaji kwa vitendo kuhusu mfumo wa Bunge Mtandao (*e-Parliament Portal*) Ofisi ya Bunge imekuwa ikiandaa mafunzo kwa Wabunge katika kamati mbalimbali ili kuweza kujifunza kwa vitendo namna ya kutekeleza mfumo huo. Kamati inakushukuru sana Mheshimiwa Spika pamoja na Ofisi ya Bunge kwa namna ambavyo

mmekuwa mkiwahusisha wabunge katika mafunzo hayo kwa vitendo ili kuweza kuendana na kasi kubwa ya matumizi ya Bunge mtandao.

Mheshimiwa Spika, kamati inawashukuru wadau wote wanaoshirikiana nasi katika kutujengea uwezo, kutoa mafunzo mbalimbali ili kuendeleza Sekta ya Nishati na Sekta ya Madini. Aidha, michango yao, maoni yao (pindi yanapohitajika) na kutoa semina mbalimbali katika kamati imesaidia kwa kiasi kikubwa kuboresha uchambuzi na utekelezaji wa majukumu ya Kamati wakati wote. Wadau hao ni kama vile, Taasisi isiyo ya kiserikali ya *Natural Resource Government Institute (NRGI)*, *REPOA*, *Policy Forum*, *FEMATA*, *Haki Rasilimali*, *Forum C.C n.k.*

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

2.1 Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini kwa Ujumla

Mheshimiwa Spika, ili kujiridhisha na utekelezaji wa Majukumu ya Wizara na hali ya upatikanaji wa Fedha, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya Wizara ya Nishati (Fungu 58) na Wizara ya Madini (Fungu 100) kwa kipindi cha nusu mwaka (kuanzia Julai hadi Disemba 2019).

Mheshimiwa Spika, Kwa Wizara ya Nishati, Bajeti iliyotengwa kwa Mwaka 2019/2020 kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo ni **Shilingi 2,116,454,000,000** sawa na **asilimia 98.8** ya bajeti yote ya Wizara. Bajeti ya fedha za ndani iliyotengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ni **Shilingi 1,956,372,000,000** sawa na **asilimia 92.4** ya Bajeti yote ya Maendeleo. Fedha nyingi za ndani za miradi ya maendeleo zimeelekezwa katika miradi mikubwa minne (4) ya kimkakati ambapo jumla ya **Shilingi trilioni 1.88**, sawa na **asilimia 95.9** ya Bajeti yote ya ndani imetengwa. Miradi hiyo ni: Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Julius Nyerere, MW 2,115 (**Shilingi trilioni 1.44**); Mradi wa Kusambaza Umeme Vijijini Awamu ya Tatu (**Shilingi Bilioni 363.11**); Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Kinyerezi I *Extension* MW 185 (**Shilingi Bilioni 60**); na Mradi wa Ruhudji (**Shilingi Bilioni 10**).

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Matumizi ya Kawaida iliyotengwa kwa Mwaka 2019/2020 ni **Shilingi 26,339,309,000** sawa na **asilimia 1.2** ya bajeti yote ya Wizara. Kati ya fedha hizo **Shilingi 15,025,821,000** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (O.C) na **Shilingi 11,313,488,000** zitatumika kwa ajili ya kulipa mishahara (P.E) ya watumishi wa Wizara na Taasisi zilizopo chini yake.

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai hadi Disemba, 2019 Fedha zilizopokelewa kwa bajeti ya Wizara ya Nishati ni **Shilingi Bilioni 419.9** sawa na **asilimia 58.4** ya lengo la bajeti ya nusu mwaka. Kati ya fedha hizo zilizopokelewa: **Shilingi Bilioni 7.40** ni fedha za matumizi mengineyo (O.C) ambayo ni sawa na **asilimia 98.6** ya lengo la nusu mwaka; na **Shilingi Bilioni 4.84** ni mishahara sawa na **asilimia 85.7** ya lengo kwa nusu mwaka.

Aidha, **Shilingi Bilioni 407.7** ni za miradi ya maendeleo sawa na **asilimia 57.8** ya lengo la Fedha za maendeleo kwa nusu mwaka 2019/2020. Fedha za ndani zilizopokelewa ni **Shilingi Bilioni 365.3** sawa na **asilimia 56.0** ya lengo la Fedha za ndani na **Shilingi Bilioni 42.4** sawa na **asilimia 79.4** ya lengo la Fedha za nje katika nusu mwaka. Vilevile, miradi ya maendeleo hupokea Fedha za ndani na za nje kulingana na wakandarasi wanavyowasilisha madai (*certificates and invoices*). Aidha, baadhi ya miradi pia hupokea Fedha za nje moja kwa moja (*direct to Project funds*) ambazo taarifa zake huingizwa katika hesabu za Wizara mwisho wa mwaka husika wa fedha. Fedha za Maendeleo zilitolewa katika kipindi cha nusu mwaka zilihusu miradi minne (4) ambayo ni: Mradi wa Julius Nyerere MW 2,115 **Shilingi Bilioni 172.21**; kupeleka umeme vijijini kupitia Wakala wa Nishati Vijijini (REA) **Shilingi Bilioni 167.37**; Mradi wa Eyasi Wembere **Shilingi milioni 585.48**; na Mradi wa Hale **Shilingi Bilioni 7.5**.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini pamoja na Taasisi zake ilitengewa jumla ya **Shilingi 49,466,898,200** Katika Mwaka wa Fedha 2019/20. Bajeti hii inajumuisha **Shilingi 42,427,088,000** sawa na **asilimia 85.77** ya bajeti yote kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 7,039,200** sawa na **asilimia 14.23** kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

Kwa upande wa Fedha za Matumizi ya Kawaida, **Shilingi 25,953,263,000** zilitengwa kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC) na **Shilingi 16,473,825,000** kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Wizara na Taasisi zake.

Kwa upande wa Fedha za Maendeleo kiasi chote cha **Shilingi 7,039,810,200** ni cha fedha za ndani.

Mheshimiwa Spika, katika Kipindi cha Mwezi Julai hadi Disemba, 2019 Wizara imepokea jumla ya **Shilingi 20,627,989,432** sawa na **asilimia 97.2** ya makadirio ya nusu mwaka kutoka Wizara ya Fedha na Mipango. Fedha za matumizi ya kawaida zilizopokelewa katika kipindi cha nusu mwaka ni **Shilingi 20,627,989,432**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 7,724,844,832** kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi na **Shilingi 12,903,144,600** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC).

Mheshimiwa Spika, Pamoja na Wizara kuwasilisha taarifa zake, Taasisi zifuatazo ziliwasilisha taarifa kwenye Kamati na kujadiliwa:-

2.1.1 Wakala wa Nishati Vijijini (REA)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya Wakala wa Umeme vijijini (REA) kuhusu utekelezaji na hali ya upatikanaji wa Fedha za miradi ya umeme vijijini (REA) Katika kipindi cha nusu mwaka kwa mwaka wa Fedha 2019/2020.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2019/2020, jumla ya **Shilingi Bilioni 423.10** ziliidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Mfuko wa Nishati Vijijini ili kugharamia miradi ya maendeleo na uendeshaji wa Wakala. Fedha hizo zinajumuisha **Shilingi Bilioni 363.10**, sawa na **asilimia 85.8** kutoka kwenye vyanzo vya ndani (Tozo ya Umeme na Mafuta) na **Shilingi Bilioni 60**, sawa na **asilimia 14.2** kutokana na michango ya Wabia wa Maendeleo.

Kulingana na Mpango wa Matumizi ya Wakala, kiasi cha **Shilingi Bilioni 405.05** sawa na **asilimia 95.7** zimetengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo na **Shilingi Bilioni 18.05** sawa na **asilimia 4.3** kwa ajili ya matumizi ya kawaida ya usimamizi wa miradi na uendeshaji wa Wakala wa Nishati Vijijini.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia tarehe 31 Disemba 2019, Wakala wa Nishati Vijijini umepokea jumla ya **Shilingi Bilioni 227.45** kati ya matarajio ya **Shilingi Bilioni 211.55** ambacho ni sawa na **asilimia 108**. Kwa upande wa fedha za ndani, Wakala umepokea kiasi cha **Shilingi Bilioni 192.55** kati ya matarajio ya kupokea kiasi cha **Shilingi Bilioni 181.55** kwa kipindi cha Julai – Disemba 2019 sawa na **asilimia 106**. Aidha, Wakala unapokea Fedha kulingana na mauzo ya mafuta.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa fedha za nje, Wakala umepokea jumla ya **Shilingi Bilioni 34.89**. Aidha, Serikali ya Norway imetoa kiasi cha **Shilingi Bilioni 25.36** na **Shillingi Billion 9.5** imepokelewa kutoka Jumuiya ya Ulaya, sawa na **asilimia 116** kwa matarajio ya makusanyo ya **Shilingi Bilioni 30** kwa kipindi cha Nusu Mwaka kutoka kwa Wabia wote wa Maendeleo kwa mwaka 2019.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari 2016 hadi Disemba, 2019 jumla ya **vijiji 6,623** vimepatiwa umeme na hivyo kufanya vijiji vilivyopatiwa umeme nchini kote kufikia **8,647** sawa na **asilimia 72.5**. Kutokana na miradi inayoendelea kwa sasa, **vijiji 2,172** vitapelekewa umeme hadi kufikia mwezi Juni, 2020 na hivyo kufanya vijiji vitakavyokuwa na umeme kufikia kipindi hicho kuwa **10,446** sawa na **asilimia 85.14** ya vijiji vyote nchini.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri zinazoendelea kufanywa na Wakala wa Nishati Vijijini, Kamati ilijadili taarifa ya wakala na kubaini changamoto kadhaa ambazo zimekuwa kikwazo katika utendaji kazi wa Wakala huu. Changamoto hizo ni kama zifuatazo:-

- 1) Hali isiyoridhisha ya utaratibu wa upatikanaji wa vifaa muhimu vya umeme kama Nguzo, Nyaya, Mashine umba (*Transformers*) na viunganishi (*accessories*).

Sambamba na hilo, baadhi ya viwanda nchini havijawa na utaratibu wa aina moja au unaofanana wa utoaji wa vifaa hivyo kwa wakandarasi. Aidha, viunganishi vinavyoagizwa nje ya nchi kuchukua muda mrefu kuwasili nchini;

- 2) Mwamko mdogo wa wananchi katika kulipia gharama za kuunganishiwa huduma ya umeme katika baadhi ya maeneo ambayo tayari huduma ya umeme imefikishwa;
- 3) Mazingira magumu kwa baadhi ya maeneo ili kufika ofisi za TANESCO kulipia huduma kwa ajili ya kuunganishwa;
- 4) Viongozi wa maeneo ambayo miradi inatekelezwa bado hawashirikishwi ipasavyo katika kuamua wigo wa maeneo ya kutekeleza miradi;
- 5) Usimamizi usioridhisha kwa Wakandarasi katika baadhi ya maeneo ya utekelezaji wa Miradi hiyo.

2.1.2 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)

Mheshimiwa Spika, Shirika katika kipindi cha kuanzia Julai hadi Disemba 2019 limefanikiwa kuuza umeme wa **Shilingi Bilioni 783** sawa na **asilimia 94** ya lengo la kuuza umeme wa **Shilingi Bilioni 835**. Mauzo ya Shirika yameongezeka kwa **asilimia 3** yakilinganishwa na mauzo ya **Shilingi Bilioni 761** katika lengo la mauzo ya **Shilingi Bilioni 806** katika kipindi kama hicho mwaka 2018. Mauzo haya hayajumuishi makato ya VAT 18%, EWURA 1% na REA 3%.

Aidha, katika kipindi cha miezi sita kuanzia Julai hadi Disemba 2019, Shirika limekusanya jumla ya **Shilingi Bilioni 963** sawa na **asilimia 87** ya lengo la kukusanya jumla ya **Shilingi Bilioni 1,113** kutoka katika vyanzo vyake vyote vya mapato (mauzo ya umeme na vyanzo vingine). Makusanyo haya yameongezeka kwa **asilimia 2** ukilinganisha na makusanyo ya **Shilingi Bilioni 943** katika lengo la kukusanya **Shilingi Bilioni 1,049** katika kipindi kama hicho mwaka 2018.

Vilevile, katika kipindi cha miezi sita ya mwaka wa fedha 2019/2020, TANESCO kwa kutumia mapato yake ya ndani imelipa jumla ya **Shilingi Bilioni 947** katika kugharamia miradi inayotekelezwa na Shirika, gharama za uzalishaji na ununuzi wa umeme, matengenezo ya mitambo na miundombinu ya kusafirisha na kusambaza umeme, kodi na tozo mbalimbali pamoja na gharama za uendeshaji.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Disemba, 2019 njia za usambazaji umeme msongo wa kilovoti 33 zilifikia kilomita **38,096.52**, msongo wa kilovoti 11 ulifikia kilomita **6,705.12**, na msongo wa kilovoti 0.4 ni kilomita **86,199.37** na jumla ya mashine umba (transformers) za usambazaji zimefikia **22,288**.

Aidha, katika kipindi cha kuanzia mwezi Julai hadi Disemba, 2019, Shirika limeweza kuunganisha wateja wapya **216,480** na hivyo kuvuka lengo la kuunganisha wateja **145,000** kwa kila nusu mwaka. Ongezeko hilo limewezesha kufikia jumla ya wateja **2,700,682** hadi kufikia Disemba, 2019 ukilinganisha na wateja **2,484,202** waliokuwepo hadi kufikia Juni, 2019 ikiwa ni sawa na ongezeko la **asilimia 8.7**.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Shirika kukusanya mapato juu ya malengo, na jitihada mbalimbali zilizofanywa na Shirika, Wakati wa majadiliano na Kamati changamoto zifuatazo zilibainika:-

1. Mahitaji ya fedha za kutosha kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu ya Shirika.
2. Upotevu wa umeme kutokana na uchakavu wa mifumo ya usafirishaji na usambazaji wa umeme.
3. Wizi na uharibifu wa miundombinu ya usafirishaji na usambazaji wa umeme.
4. Upotevu wa umeme kutokana na wizi wa umeme.
5. Gharama kubwa za uzalishaji wa umeme kwa kutumia mafuta hasa katika maeneo ambayo hayajaunganishwa katika gridi ya Taifa.
6. Gharama kubwa ya fidia kwa ajili ya upatikanaji wa ardhi.

2.1.3 Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC)

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Petroli ya mwaka 2015 imeipa TPDC jukumu la kutekeleza shughuli za utafutaji, uendelezaji, uzalishaji na usambazaji wa mafuta na gesi nchini. Majukumu haya yanaenda sambamba na uwekezaji wa miundombinu wezeshi katika mnyororo wa thamani wa sekta ya mafuta na gesi.

Mheshimiwa Spika, Faida zilizopatikana kutokana na ugunduzi wa gesi ni pamoja na kuimarika kwa uzalishaji wa umeme nchini ambapo kwa sasa **MW 892.72** za umeme zinazalishwa kwa kutumia gesi asilia ambazo ni sawa na **asilimia 57.02** ya umeme wote unaozalishwa nchini katika Gridi ya Taifa. Vilevile, zaidi ya **MW 90** zinazalishwa nje ya gridi ya Taifa. Aidha, tangu gesi asilia ilivyoanza kutumika badala ya nishati mbadala kwa matumizi mbalimbali tangu mwaka 2004 hadi Disemba 2019, Serikali imeokoa zaidi ya Dola za Marekani **Bilioni 13.048** sawa na **Shilingi trilioni 30.225**. Shirika pia limepeleka **Shilingi Bilioni 135.41** katika Mfuko wa Mafuta na Gesi tangu mwaka 2016 na kulipa Serikalini gawio la **Shilingi Bilioni 2.5** katika mwaka 2018/2019.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai hadi Disemba, 2019 Shirika limefanikiwa kukusanya kiasi cha **Shilingi Bilioni 293.47** kutoka vyanzo vya ndani ikiwa ni sawa na **asilimia 75** ya lengo la makusanyo ya nusu mwaka (**Shilingi Bilioni 386.28**).

Mapato ya ndani yameongezeka kwa **asilimia 6.4** yakilinganishwa na mapato ya **Shilingi Bilioni 275.77** katika kipindi kama hicho kwa mwaka 2018/19. Vyanzo vya mapato ya ndani ya Shirika vinajumuisha mauzo ya gesi asilia, mapato yatokanayo na shughuli za mkondo wa juu, mauzo ya condensate, gawio la uwekezaji Songas, na vyanzo vingine.

Mheshimiwa Spika, Shirika katika kipindi cha kuanzia Julai hadi Disemba, 2019 limepokea kiasi cha **Shilingi Bilioni 6.89** kutoka Serikalini ikiwa ni sawa na **asilimia 70** ya lengo la kupokea **Shilingi Bilioni 9.81** kwa kipindi cha nusu mwaka. Ruzuku imeongezeka kwa **asilimia 6.3** ikilinganishwa na mapato ya **Shilingi Bilioni 6.48** katika kipindi kama hicho kwa mwaka 2018/2019.

Shirika limeendelea kutumia **Shilingi Bilioni 3.44** kutoka kwa wahisani zilizopokelewa mwaka wa fedha 2018/2019.

Mheshimiwa Spika, licha ya kazi nzuri inayofanywa na TPDC bado inakabiliwa na changamoto kubwa ya upatikanaji wa fedha za kutekeleza miradi mikubwa. Hata hivyo, Shirika limeainisha na kuanza utekelezaji wa miradi ya kipaumbele ikiwemo ya usambazaji gesi viwandani na majumbani, ambayo itasaidia kupatikana kwa fedha za ndani kwa muda mfupi.

2.1.4 Tume ya Madini

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa Fedha 2019/20 Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania liliidhinisha jumla ya **Shilingi 13,396,281,500** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (*O.C*) ya Tume ya Madini. Pia, Fedha kwa ajili ya Mishahara ya watumishi wa Tume (*P.E*) zilizoidhinishwa zilikuwa **Shilingi 8,008,682,391**. Hivyo, jumla ya **Shilingi 21,404,963,891** ziliidhinishwa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida (*Recurrent budget*). Vilevile, Tume ya Madini iliidhinishwa jumla ya **Shilingi 10,702,227,000** kwa ajili ya ununuzi wa magari na vifaa vya masoko.

Mheshimiwa Spika, Fedha za Matumizi Mengineyo (*O.C*) zilizopokelewa kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai hadi Disemba, 2019) ni **Shilingi 6,698,142,000** ikiwa ni sawa na **asilimia 100** ya lengo la kipindi husika. Aidha, kiasi cha **Shilingi 4,171,188,746** kilipokelewa kwa ajili ya Mishahara (*P.E*) sawa na **asilimia 100** ya lengo kwa kipindi kinachorejewa.

Mheshimiwa Spika, Tume pia ilipokea kiasi cha **Shilingi 10,702,227,000** kwa ajili ya ununuzi wa magari 36 na vifaa vya masoko. Hadi kufikia mwezi Disemba, 2019, Tume ya Madini imefanikiwa kukabidhiwa magari 32 kutoka Wakala wa Ununuzi Serikalini (GPSA) kati ya magari 36

yaliyogharimu kiasi cha **Shilingi 5,848,954,034**. Magari hayo ni mahususi kwa ajili ya kuwezesha ukusanyaji wa maduhuli. Vilevile, Tume imenunua vifaa vya kijemoloji kwa ajili ya masoko ya madini.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kazi nzuri zinazotekelezwa na Tume ya Madini, zifuatazo ni baadhi ya changamoto zinazoikabili Tume ya Madini:-

1. Ufinyu wa bajeti ya Fedha za matumizi mengineyo (OC). Tume ya madini imepokea Fedha zote zilizopitishwa na Bunge kwa kipindi cha miezi sita (Julai-Disemba 2019) lakini fedha hizo hazitoshelezi. Hii ni kutokana na uwepo wa Ofisi za madini za mikoa Tanzania Bara pamoja na usimamizi wa masoko ya madini 28 na vituo vya ununuzi wa madini 25;
2. Tume ya Madini imerithi magari kutoka Wizara ya Madini na iliyokuwa TMAA hivyo kuongeza gharama za uendeshaji wa magari;
3. Uelewa mdogo wa Sheria ya Madini kwa wachimbaji na wafanyabiashara wa madini na umma kwa ujumla na hivyo kusababisha uwepo wa migogoro na kutokulipwa kwa baadhi ya tozo.

2.1.5 Uendelezaji wa Jotoardhi nchini

Mheshimiwa Spika, rasilimali ya Jotoardhi ni moja ya vyanzo vya nishati jadidifu ambacho kinaendelezwa ili kuongeza upatikanaji wa umeme wa uhakika nchini. Tanzania ina uwezo wa kuzalisha umeme wa Jotoardhi usiopungua MW 5,000. Kwa sasa, lengo ni kuzalisha umeme MW 200 utokanao na Jotoardhi ifikapo mwaka 2025 kwa kuanzia na MW 30 ifikapo mwaka 2023.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwa chanzo cha kuzalisha umeme, jotoardhi kupitia miradi ya matumizi mengine (direct heat use projects) itachangia maendeleo ya sekta nyingine za uchumi kama vile uendelezaji wa viwanda vidogo vidogo vya kuchakata mazao ya kilimo, ufugaji wa samaki, kuchakata mazao ya mifugo, kilimo cha maua na mboga, nyumba vitalu na utalii.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TGDC inaendelea na utekelezaji wa miradi mitano (5) ya kipaumbele ili kufikia lengo la kuzalisha MW 200 ifikapo mwaka 2025. Miradi inayotekelezwa ipo katika maeneo ya Ngozi na Kiejo-Mbaka mkoani Mbeya, Songwe mkoani Songwe, Luhoi mkoani Pwani na Natron mkoani Arusha. Miradi hii yote ipo katika hatua ya kuchoronga visima vya utafiti ili kuhakiki rasilimali ya Jotoardhi, isipokuwa mradi wa Natron ambao upo katika hatua ya utafiti wa kina.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa Fedha 2019/2020 TGDC ilitengewa jumla ya **Shilingi Bilioni 14.12** kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo na Matumizi ya kawaida (O.C na mishahara) ya Kampuni. Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni 9.75** ni kwa ajili ya maendeleo. Kati ya fedha hizo za maendeleo, **Shilingi Bilioni 2.25** ni fedha za ndani na **Shilingi Bilioni 7.50** ni fedha za nje kutoka Geothermal Risk Mitigation Facility (GRMF).

Aidha, TGDC inaendelea kutekeleza kazi za mradi unaoendelea (on going Project) wa Ngozi kutoka katika bajeti ya mwaka 2018/19 ambapo **Shilingi Bilioni 20.71** zilipokelewa kati ya Fedha zilizokuwa zimetengwa. Kwa upande wa Matumizi ya Kawaida, Kampuni ilitengewa jumla ya **Shilingi Bilioni 4.37** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (O.C) na Mishahara. Vyanzo vya Bajeti ya Kampuni ni Serikali, TANESCO, Washirika wa Maendeleo na Vyanzo vya ndani vya TGDC.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Disemba, 2019 TGDC ilikuwa imepokea jumla ya **Shilingi Bilioni 2.05** kati ya **Shilingi Bilioni 2.45** zilizotarajia kupokelewa kutoka katika bajeti ya mwaka 2019/2020, sawa na **asilimia 88.5%**. Aidha, Shilingi **milioni 395.68** kutoka katika bajeti ya mwaka 2018/2019 ya mradi wa Ngozi unaoendelea (**Shilingi Bilioni 20.71**) zimelipwa kwa Mtaalam Mshauri (M/s Iceland GeoSurvey) kama malipo ya awali (*advance payment*) ya utekelezeji wa mkataba.

Mheshimiwa Spika, kampuni ya TGDC inakabiliwa na changamoto zifuatazo;

1. Leseni ya eneo la Songwe ilikuwa imetolewa kwa ajili ya uchimbaji madini;
2. Kutokuwepo kwa Sheria mahsusi ya Jotoardhi nchini;
3. Kuchelewa kwa upatikanaji wa fedha kutoka GRMF kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya Ngozi, Kiejo-Mbaka na Natron.

2.1.6 Chuo cha Madini

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini baada ya kubaini kuwepo kwa changamoto za kitaaluma katika Chuo cha Madini iliona kuna uhitaji wa Chuo cha Madini kulelewa na Chuo Kikuu chenye uzoefu wa kufanya ulezi wa vyuo vya namna hii hapa nchini.

Hivyo Wizara iliandika barua kukiomba Chuo Kikuu cha Dar es Salaam kukilea Chuo cha Madini ili kukiendeleza kitaaluma. Lengo la Wizara kuomba Chuo Kikuu cha Dar es Salaam kukilea Chuo cha Madini ni pamoja na kuongeza nafasi za udahili katika Chuo cha Madini; kukiwezesha Chuo cha Madini kuendesha programu zinazoendana na uhitaji wa soko la ajira; kuongeza ufanisi katika maeneo muhimu ya utafiti, uchapishaji; na kuongeza ubora wa huduma zinazotolewa na Chuo cha Madini.

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha wa 2019/2020, Chuo cha Madini kiliidhinishiwa na Serikali jumla ya **Shilingi 1,127,600,532.00** kwa ajili ya matumizi mengineyo yaani *Other Charges (OC)*. Hadi kufikia mwezi Disemba, 2019 Chuo kimepokea jumla ya **Shilingi 563,802,000.00** ikiwa sawa na **asilimia 50** ya bajeti yote iliyoidhinishwa kwa ajili ya matumizi mengineyo. Fedha hizi zimetumika kutekeleza shughuli mbalimbali kwenye Mpango wa Chuo katika kipindi cha kuanzia Julai mosi, 2019 hadi Disemba 31, 2019.

Mheshimiwa Spika, changamoto zinazokikabili Chuo cha madini ni hizi zifuatazo:

1. Upungufu wa fedha kwa ajili ya kutekeleza majukumu ya msingi ya Chuo kutokana na ufinyu wa bajeti;
2. Uhaba wa Wakufunzi katika fani za Uhandisi na Usimamizi wa Mazingira Migodini, Sayansi za Mafuta na Gesi pamoja na masomo mtambuka;
3. Upungufu wa watumishi wa kada nyinginezo katika Kampasi ya Dodoma na Nzega kama vile watunza kumbukumbu, wakitubi, wahasibu, wahudumu wa ofisi na madereva;
4. Upungufu wa vitendea kazi kama vile vitabu, kompyuta, *printers* na *projectors*;
5. Upungufu wa vifaa vya Maabara.

2.1.7 Wakala wa Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST)

Mheshimiwa Spika, Mnamo mwezi Julai, 2017 Serikali ya Tanzania ilifanya Marekebisho kwenye Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 kupitia the *Written Laws (Miscellaneous Amendments) Act, No. 7* ya Mwaka 2017. Kufuatia Marekebisho hayo, Muundo wa GST ulifanyiwa marekebisho na ikatoka kwenye Wakala za Serikali na kuwa Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini

Tanzania (GST) na majukumu yake yameainishwa katika kifungu 27A-sehemu 2(a-o). Pia, katika Marekebisho hayo majukumu mapya yaliongezeka kama vile kukusanya, kutathmini na kuhifadhi kumbukumbu zote za takwimu na taarifa kutoka kwa kampuni za utafiti na uchimbaji wa madini nchini kama ilivyoainishwa kwenye Kifungu 27F (1), (2) na (3). Jukumu jingine jipya ni kufanya uchunguzi wa sampuli na kutoa matokeo ambayo yanawezesha mhusika kupata vibali vya kusafirisha sampuli nje ya nchi. Sampuli hizo ni pamoja na udongo, miamba choronge, miamba, maji na sampuli nyingine zinazohusiana na rasilimali madini kama ilivyoorodheshwa kwenye kifungu 27F (6).

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2019/2020, GST imepata fedha za matumizi kutoka katika vyanzo vikuu viwili (2) ambavyo ni Serikali Kuu na Mapato ya Ndani. Katika kipindi hicho, GST iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 5,348,747,653** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo **shilingi 2,547,815,141** ni mishahara, **shilingi 2,321,322,512** ni Matumizi Mengineyo na **shilingi 479,610,000** ni maduhuli.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia tarehe 30 Disemba, 2019 GST ilikuwa imepokea jumla ya **Shilingi 1,160,664,000.00** sawa **asilimia 100 katika kipindi cha miezi 6** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC) na fedha za mishahara ni **Shilingi 1,092,000,000.00** sawa na **asilimia 85.7** katika kipindi cha miezi 6 (upungufu huu unatokana kutokamilika kwa ajira mpya na baadhi ya watumishi kuhama na wengine kustaafu). Aidha, GST imekusanya kutoka katika vyanzo vyake vya ndani kiasi cha **Shilingi 147,534,000.00** sawa na **asilimia 61.5** kwa miezi 6.

Mheshimiwa Spika, wakati wa uchambuzi wa taarifa ya GST changamoto zifuatazo zilibainika:-

1. Upungufu wa vitendea kazi hasa magari na vifaa vingine vya ugani na maabara;
2. Ufinyu wa bajeti ukilinganisha na majukumu yanayotakiwa kutekelezwa na GST hasa baada ya kuongezewa majukumu mapya kupitia Marekebisho ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 yaliyofanyika Mwaka 2017;
3. Upungufu wa wataalamu wenye taaluma stahiki kama vile Wakemia, Wajiolojia, Wahandisi Jiolojia;
4. Uhitaji wa kuboresha maslahi ya wafanyakazi; na
5. Mabadiliko ya teknolojia na maendeleo makubwa ya jiosayansi Duniani yanaongeza gharama za uendeshaji wa kazi za GST.

2.1.8 Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)

Mheshimiwa Spika, Shirika la Madini la Taifa linamajukumu ya kuwekeza kwenye miradi ya kimkakati ya utafutaji na uchimbaji madini; kuwekeza katika shughuli za uchenjuaji, uongezaji thamani na uuzaji madini; kutoa huduma za kibiashara za uchorongaji miamba na utafutaji wa madini; kutoa huduma za ushauri wa kitaalam na kiufundi katika Sekta ya Madini zikihusisha ushauri wa kijiolojia, kihandisi, mazingira pamoja na uandaaji wa upembuzi yakinifu wa miradi ya uchimbaji au uongezaji thamani madini; na kuratibu uendelezaji wa wachimbaji wadogo nchini kwa kutoa ushauri wa kitaalam kwa wachimbaji hao.

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa Fedha 2019/2020, bajeti ya Shirika ni **Shilingi 8,080,977,399**. Kati ya fedha hizo **Shilingi 3,195,703,907** zinatarajiwa kutoka Serikalini na **Shilingi 4,885,273,492** zinatarajiwa kukusanywa kutoka katika vyanzo vya ndani vya Shirika.

Katika kipindi cha nusu Mwaka wa fedha 2019 /2020 (Julai – Disemba 2019) Shirika limefanikiwa kukusanya kiasi cha **Shilingi 3,239,668,833.32** ambacho ni sawa na **asilimia 80** ya malengo ya **shilingi 4,040,489,699.50** ya bajeti katika kipindi husika. Katika makusanyo hayo fedha zilizopatikana kutoka Serikalini kwa ajili ya Mishahara na Matumizi Mengineyo ni **Shilingi 1,409,344,540.00** kati ya **shilingi 1,597,852,953.50** sawa na **asilimia 88** ya makadirio ya kipindi hicho.

Fedha zilizokusanywa kutoka vyanzo vya ndani ya Shirika ni **Shilingi 1,830,324,293.32** sawa na **asilimia 74** ya makadirio ya makusanyo ya nusu mwaka ambayo ni **shilingi 2,442,636,746.00**. Mapato hayo yametokana na vyanzo mbalimbali vya Shirika ikiwemo mauzo ya makaa ya mawe, huduma za kibashara za uchorongaji, ada za pango na ada ya usimamizi.

Mheshimiwa Spika, **katika kuendeleza Mradi wa Ubia wa Dhahabu wa Buckreef, STAMICO iliingia mkataba wa ubia na Kampuni binafsi ya TANZAM 2000, ambayo ni Kampuni tanzu ya Tanzanian Royalty Exploration Corporation (TRX) ya Canada, mwezi Oktoba, 2011. Katika Mkataba huo STAMICO inamiliki asilimia 45 na TANZAM 2000 asilimia 55. Ubia huu unahusisha Leseni Maalum ya Uchimbaji Mkubwa (Special Mining License) Na. SML 04/92 na leseni 13 za utafutaji wa madini.**

Mheshimiwa Spika, mpaka sasa Mradi una changamoto ya kuchelewa uzalishaji hali inayosababisha Shirika kukosa mapato. Hata hivyo, Tume ya Madini imemwandika mbia TANZAM2000 '*default note*' ikiwa ni jitahada

ya kuangalia upya namna bora ya kuendeleza mradi huu kwa manufaa ya Taifa.

Kamati inatoa Rai kwa Serikali kuwa ni vyema mkataba huu ukasitishwa kwani ni dhahiri kuwa hauna manufaa na kuna ukiukwaji mkubwa wa makubaliano ya ki mkataba hivyo Taifa linapoteza mapato ambayo yangetokana na uendelezaji wa mgodi.

Mheshimiwa Spika, Kwa ujumla Shirika la Madini linakabiliwa na changamoto zifuatazo;-

1. Ufinyu wa Mtaji

Shirika linaendelea kukabiliwa na changamoto ya ufinyu wa mtaji wa kununua vifaa na mitambo ya uchimbaji pamoja na usafirishaji wa makaa ya mawe.

2. Miundombinu hafifu ya maeneo yanayozunguka migodi ya makaa ya mawe

Barabara pamoja na miundombinu ya mgodi kuelekea mgodi wa Kiwira-Kabulo ni hafifu hivyo kuongeza gharama za uzalishaji wa makaa ya mawe. Kwa sasa Shirika linatumia barabara ya urefu wa kilomita 36. Endapo barabara inayounganisha Kiwira-Kabulo yenye urefu wa Kilometa 7 ingekamilika, gharama za usafirishaji wa makaa kutoka mgodini hadi sehemu ya kuuchakata zingepungua.

3. Kutokukamilika kwa Umiliki wa Hisa za Kampuni ya Makaa ya Mawe Kiwira

Mgodi wa Kiwira unakabiliwa na changamoto ya kutokukamilika kwa umiliki wa Serikali ambapo hisa asilimia 70 zinamilikiwa na Kampuni ya Tanpower Resources na asilimia 30 zinamilikiwa na Msajili wa hazina tangu ulipokabidhiwa STAMICO Mwaka 2014.

Shirika kwa kushirikiana na Taasisi za Serikali inaendelea na suala la uhamishaji wa hisa na kwa sasa ufuatiliaji wa *tax clearance* kutoka TRA ili kuhamisha hisa hizo kisheria unaendelea.

Mheshimiwa Spika, tatizo hili limechukua muda mrefu sana, hivyo Kamati inaishauri Serikali kumaliza hii changamoto kwa sasa.

4. Madeni ya Wafanyakazi

Malipo ya wafanyakazi katika migodi mbalimbali bado ni changamoto kwa STAMICO. Mfano; mgodi wa Kiwira unakabiliwa na malimbikizo ya madeni ya kiasi cha Shilingi Bilioni 1.024 ambayo yanayohusisha stahiki na mapunjo ya watumishi ya waliokuwa wafanyakazi wa mradi wa Kiwira.

Ni Rai ya kamati kuwa Shirika liendeleo kufuatilia ulipwaji wa madeni haya ili wananchi waweze kupata stahiki zao kwakuwa Madeni haya yalishafanyiwa uhakiki na ulipwaji wake unaratibiwa na Wizara ya Fedha na Mipango.

2.2 Sekta Ndogo ya Mafuta na hali ya upatikanaji wa Mafuta nchini

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Wakala wa Uagizaji wa Mafuta kwa Pamoja (PBPA) imeendelea kuratibu Mfumo wa Uagizaji wa Mafuta nchini (BPS) na kuhakikisha mafuta yanaingizwa nchini kwa njia ya ufanisi na kwa wakati. Aidha, kila mwezi Serikali kupitia PBPA hufanya tathmini ya mahitaji ya mafuta kwa matumizi ya nchi (*local use*) ili kujiridhisha na utoshelevu wake kabla ya kuratibu uagizaji wa mafuta kwa mwezi husika.

Mheshimiwa Spika, Kipindi chote cha Julai hadi Disemba, 2019 hali ya upatikanaji wa Mafuta nchini imeendelea kuwa nzuri. Mchanganuo wa uwepo wa mafuta ni kama ifuatavyo; Mafuta (Dizeli, Petroli na Mafuta ya Ndege/Taa) yaliyoingizwa nchini kwa kipindi cha miezi sita (Julai hadi Disemba, 2019) ni jumla ya lita **3,241,658,788**.

Mafuta kwa ajili ya matumizi ya ndani ya nchi (*local use*) ni lita **1,901,017,026** sawa na asilimia **58.6** na yanayopita nchini kwenda nchi jirani (*transit*) ni lita **1,340,641,762** sawa na **asilimia 41.4**.

Mheshimiwa Spika, Mikataba ya uletaji mafuta kwa mwezi Januari na Februari 2020 imesainiwa kati ya Kampuni zilizoshinda zabuni za kuleta Mafuta nchini (Suppliers) na PBPA. Kiasi cha Mafuta kitakachoingizwa nchini Januari ni tani **429,700** na Februari ni tani **354,834** kiasi hicho cha Mafuta kinatosheleza mahitaji ya nchi hadi mwishoni mwa mwezi Machi, 2020. Vilevile, Zabuni ya Mafuta kwa ajili ya mwezi Machi itafanyika tarehe 30 Januari, 2020, kiasi cha Mafuta kitakachoshindaniwa kwenye zabuni hiyo ni tani **341,558**, Mafuta hayo yataosheleza mahitaji ya nchi hadi mwishoni mwa mwezi Aprili. Hivyo, hali ya upatikanaji wa Mafuta nchini ni nzuri wakati wote.

Mheshimiwa Spika, Gharama za Meli za Mafuta kusubiri katika bandari ya Dar es Salaam zimeendelea kupungua ikilinganishwa na kipindi kama hicho kwa mwaka 2018. Kwa SPM (*Single Point of Mooring*) ilishuka kutoka **Dola 1.7858/tani** hadi **Dola 1.6736/tani**, sawa na punguzo la **asilimia 6.28%**; na KOJ (Kurasini Oil Jetty) ilishuka kutoka **Dola 3.3474/tani** hadi **Dola 1.3510/tani** sawa na punguzo la **asilimia 59.64%**. Unafuu huu unatokana na kuendelea kuimarika kwa mfumo wa Uagizaji Mafuta.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Mamlaka ya Udhibiti wa Huduma za Nishati na Maji (EWURA) imefanya shughuli mbalimbali za kiudhibiti kama ifuatavyo:

1. Kuendelea kupanga bei za mafuta ya petroli, dizeli na mafuta ya taa yanayosambazwa hapa nchini kwa kuzingatia mwenendo wa bei za mafuta katika soko la Dunia na kuhakikisha kuwa wakati wote nchi ina akiba ya mafuta ya kutosha angalau siku 15, kwa mujibu wa

Kanuni ya 6 (*Regulation 6*) ya *Petroleum General Regulations* za Mwaka 2011.

2. Kuendelea kusimamia ubora wa mafuta yanayosambazwa hapa nchini na kuhakikisha kuwa hakuna uchakachuaiji na kusimamia ushindani kwa kuhakikisha mafuta ya magendo au ya kwenda nchi jirani na yaliyosamehewa kodi hayauzwi kwenye soko la ndani. Kati ya Julai na Disemba 2019, Mamlaka ilipanga kukusanya jumla ya sampuli 200 kutoka kwenye vituo vya kuuzia mafuta, maghala ya kuhifadhia mafuta pamoja na mafuta yaliyokamatwa. Katika utekelezaji, jumla ya sampuli 212 za mafuta zilikusanywa ambazo ni sawa na asilimia 106. Sampuli hizo zilipelekwa maabara ili kupima ubora wa mafuta husika. Kati ya hizo, sampuli 192 sawa na asilimia 88.21 zilikidhi viwango vya ubora. Aidha, katika kipindi hicho EWURA ilipima vinasaba kutoka kwenye vituo 269 na kati ya hivyo, vituo 259 sawa na asilimia 96.28 vilikuwa na mafuta yenye viwango sahihi vya vinasaba. Hatua za kisheria zilichukuliwa dhidi ya wafanyabiashara waliokutwa na mafuta yasiyokidhi viwango; na
3. Kuendelea kuhamasisha uwekezaji wa vituo vya mafuta vijijini kwa lengo la kuongeza upatikanaji wa bidhaa za mafuta kwa wananchi walio wengi bila kuhatarisha afya, usalama na mazingira. Vigezo vya utoaji leseni vimerahisishwa na hivyo kuvutia wawekezaji kujenga vituo vyenye ubora katika maeneo hayo. Katika kipindi cha Julai hadi Disemba 2019, jumla ya vituo 60 vya vijijini viliomba leseni kutoka EWURA. Kati ya hivyo, vituo 53 ambavyo ni sawa na asilimia 88 vimepewa leseni zenye masharti. Wamiliki wa vituo hivyo, wamepewa masharti ya kuboresha vituo vyao ili kukidhi viwango wakati wanaendelea na biashara. Aidha, vituo 7 havikupewa leseni kutokana na kutokidhi masharti muhimu ikiwemo usalama na afya.

Ni rai ya Kamati kuwa EWURA iendelee na zoezi la kutoa leseni za masharti ambapo wafanyabiashara hao watapewa muda wa kuboresha vituo vyao ili vikidhi viwango kwa mujibu wa Sheria.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Wizara ya Nishati kupitia wakala wa uagizaji wa mafuta kwa pamoja (PBPA) pamoja na Mamlaka ya Udhhibiti wa Huduma za Nishati na Maji (EWURA) kwa kuhakikisha hali ya upatikanaji wa mafuta nchini inakua nzuri na nchi imekuwa na akiba ya kutosha ya mafuta wakati wote.

2.3 Hali ya Upatikanaji wa Umeme nchini

Mheshimiwa Spika, Shirika la umeme nchini (TANESCO) linaendesha mfumo uliunganishwa na Gridi ya Taifa wenye mitambo ya kufua umeme kwa kutumia maji, gesi asilia na mafuta. Hadi kufikia tarehe 31 Disemba, 2019 uwezo wa mitambo ya kufua umeme iliyounganishwa katika mfumo wa Gridi ya Taifa ulifikia **Megawati 1,565.72** ambapo **Megawati 573.70 (36.64%)** zinatokana na vyanzo vya nguvu ya maji, **Megawati 892.72 (57.02%)** ni vyanzo vya gesi asilia, **Megawati 88.80 (5.67%)** zinatokana na Mafuta na **Megawati 10.50 (0.67%)** zinalishwa kutokana na mabaki ya mimea na mazao (*Biomass*). Uwezo wa mitambo hiyo unajumuisha mitambo inayomilikiwa na TANESCO ambayo huchangia **asilimia 86.50** na mitambo ya wazalishaji binafsi (*IPPs/SPPs*) ambayo huchangia **asilimia 13.50**. Aidha, Shirika linamiliki mitambo ambayo haijaunganishwa katika mfumo wa gridi ya Taifa yenye uwezo wa kufua **Megawati 36.598** na hivyo kufanya uwezo wa mitambo ya kufua umeme nchini kufikia jumla ya **Megawati 1,602.318**. Mahitaji ya juu katika mfumo wa gridi ya Taifa yamefikia **Megawati 1,120.12** ambayo yalifikiwa tarehe **27 Novemba, 2019** ukilinganisha na **Megawati 1,116.58** zilizokuwa zimefikwa tarehe 30 Novemba, 2018.

Mheshimiwa Spika, TANESCO inanunua umeme kutoka kwa Wazalishaji wadogo (*SPPs*) ndani ya nchi ambao ni Mwenga Mini Hydro Megawati 4, TPC Megawati 9, TANWAT Megawati 1.5, Yovi Megawati 0.95, Tulila Megawati 5, Darakuta Megawati 0.32, Andoya Megawati 0.5 na Matembwe Megawati 0.59. Aidha, TANESCO pia inanunua umeme toka nje ya nchi (*imports*) Megawati 17 toka Uganda kwa ajili ya mkoa wa Kagera, Megawati 1 kutoka Kenya kwa ajili ya Wilaya ya Longido na Megawati 5 kutoka Zambia kwa ajili ya mkoa wa Rukwa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto mbalimbali zinazolikabili Shirika la Umeme nchini, hali ya upatikanaji wa umeme nchini inaendelea kuimarika kwa kiasi kikubwa na Shirika la TANESCO linaendelea kujiendesha vizuri bila kutegemea ruzuku kutoka Serikalini.

2.4 Sekta ya Madini

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai hadi Disemba 2019, Wizara ya Madini imeendelea kusimamia shughuli za uchimbaji mdogo kwa kutoa elimu juu ya Mabadiliko ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 na Kanuni zake za Mwaka 2018 katika maeneo mbalimbali hapa nchini. Aidha, Wizara ilitenga maeneo kwa ajili ya wachimbaji wadogo na kuratibu utoaji wa leseni kumi na moja (11) za uchimbaji mdogo kwa vikundi kumi (10) vya wachimbaji wadogo Wilayani Nzega kwa lengo la kuwaendeleza. Vilevile, leseni 22 zilitolewa kwa vikundi 22 vya wachimbaji wadogo katika eneo la Bululu Wilayani Nyang'hwale.

Mheshimiwa Spika, Wizara ilikusudia kuanzisha masoko ya madini katika Mikoa yote inayozalisha madini nchini. Hadi kufikia Mwezi Disemba, 2019 jumla ya Masoko **28** yalikuwa yameanzishwa. Aidha, sambamba na masoko hayo, vilevile Wizara imeanzisha jumla ya vituo vya ununuzi wa madini vipatavyo **25**.

Wizara kwa kushirikiana na Ofisi za Mikoa inaendelea kusimamia utendaji kazi wa masoko hayo ili kuhakikisha yanafanya kazi kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri inayofanywa na Wizara ya Madini katika kuanzisha masoko ya madini, ni rai ya kamati kuwa masoko haya yazingatie kuendesha shughuli zake katika ubora na mazingira yanayoridhisha.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini imekamilisha kuandaa mfumo wa utoaji cheti cha uhalisia wa madini ya bati (ICGLR Certificate). Hatua hiyo itasaidia kukuza biashara ya madini ya bati yanayozalishwa hapa nchini na pia kudhibiti biashara haramu ya madini hayo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha nusu ya kwanza wa Mwaka wa Fedha 2019/2020 Wizara ya Madini kwa kushirikiana na Vyombo vya Ulinzi na Usalama imeendelea kudhibiti utoroshaji wa madini na kufanikiwa kukamata madini ya aina mbalimbali yenye thamani ya **shilingi 448,833,381.16** katika maeneo ya Tunduru, Kyerwa, Mwanza, Mirerani, Holili, Babati, Hai, Dodoma, Nzega, Kahama, Dar es Salaam, Tabora na Mbeya. Wizara pia inaendelea kuhakikisha kuwa katika maeneo ya Viwanja vya Ndege, Bandari na Mipakani kunakuwa na usimamizi madhubuti kuhakikisha kuwa shughuli za madini zinakuwa na manufaa zaidi kwa Watanzania.

Mchanganuo wa Madini yaliyokamatwa katika matukio mbalimbali ya Utoroshaji;

NA.	AINA YA MADINI	KIASI		THAMANI YA MADINI	
		GRAMU	KARATI	USD	TZS
1	Dhahabu	23,931.85	-	-	197,376,954.92
2	Vito ghafi	471,726.33	-	30,797.15	80,113,732.79
3	Bati	2,103,200.00	-	-	45,227,776.00
4	Almasi	-	61.27	-	126,114,917.45
		2,598,858.18	61.27	30,797.15	448,833,381.16

Chanzo; Taarifa ya Utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Madini

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kazi nzuri ya udhibiti wa utoroshwaji wa madini ni rai ya Kamati kuwa, wakati wa kutekeleza wajibu wake, vyombo vya ulinzi na usalama vihakikishe vinatenda haki kwa kukamata wahusika wanaostahili ili kuepusha kesi za kubambikizwa kwa watu wasio na hatia.

Mheshimiwa Spika, Katika kuendeleza sekta ya Madini nchini, Kamati inapenda kuipongeza Serikali ya Awamu ya Tano chini ya uongozi mahiri wa **Mhe. Dkt. John Joseph Pombe Magufuli** kwa kazi anayofanya katika kuimarisha utendaji wa Sekta ya Madini hivyo kuleta chachu kubwa ya uwekezaji katika rasilimali madini na hatimaye kuifanya Sekta kuongeza mchango wake katika Pato la Taifa. Aidha, Kamati inaipongeza Serikali kwa kupata suluhu ya mkwamo wa kiuwekezaji na hivyo kuanzisha ubia na Kampuni ya Barrick. Ubia huu utaiwezesha Serikali kuwa na ushiriki katika maamuzi ya shughuli za uendeshaji wa migodi ya North Mara, Bulyanhulu na Buzwagi. Hali ambayo inaiwezesha Tanzania kama nchi kunufaika na rasimali ya madini yetu. Aidha, Makubaliano hayo pia yanaidhinisha uundwaji wa Shirika la Twiga Minerals linalomilikiwa na Barrick (84%) na Serikali (16%). Shirika litakuwa na jukumu la kusimamia shughuli za Barrick nchini. Ni matarajio yetu kuwa Serikali imelenga kuongeza manufaa zaidi ya kiuchumi katika mpango huu.

2.5 **Sekta Ndogo ya Gesi**

Mheshimiwa Spika, Tanzania ilianza shughuli za utafutaji wa mafuta na gesi takribani miaka sitini (60) iliyopita. Kwa kipindi chote hicho, kampuni mbalimbali za kimataifa zimeendelea na utafutaji na uzalishaji wa mafuta na gesi katika maeneo mbalimbali ya miamba tabaka nchini ikiwamo nchi kavu na baharini. Mpaka sasa kiasi cha gesi asilia kilichogundulika ni Futi za **Ujazo Trilioni 57.54.**

Kufikia Januari 2020, mikataba hai ya utafutaji na uzalishaji wa mafuta na gesi asilia iliyoopo nchini ni kumi na mbili (12) ambayo inatekelezwa na kampuni za kimataifa nane (8).

Mikataba mitatu (3) kati ya hiyo ipo katika hatua za uzalishaji ambayo ni Songo Songo, Mnazi Bay na Kiliwani North; mikataba tisa (9) iko katika hatua ya utafutaji ambayo ni Kitalu Na. 1 na 2, Kitalu Na. 4, Ruvuma, Ruvu, Tanga, Rukwa, Kilosa-Kilombero, Bigwa Rufiji Mafia na Nyuni.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya Wizara ya Nishati, leseni 8 za utafutaji na uendelezaji wa gesi hapa nchini zimemaliza muda wake wa matumizi na kwamba mchakato wa uhuishwaji wa leseni hizo umechukua muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, kamati imebaini kuwa kutohuishwa kwa leseni hizi kumetokana na sababu za msingi ikiwemo kusubiri kukamilika kwa kazi ya mapitio ya mikataba ya utafutaji na uzalishaji mafuta na gesi asilia (PSAs) yanayolenga kuhakikisha kuwa Serikali inanufaika ipasavyo kupitia mikataba hiyo. Pamoja na ukweli huo, athari zifuatazo zinazoweza kutokea iwapo mchakato wa kuhuisha leseni hizo utachukua muda mrefu:

1. Kupungua kwa Shughuli za Utafutaji wa Mafuta na Gesi Asilia

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa PSA zilizopo, kila upande unaweza kutekeleza haki na wajibu wake ikiwa Serikali itatoa leseni za utafutaji na uendelezaji kwa TPDC. Aidha, pale ambapo muda wa leseni unakuwa umekwisha na taratibu za kuhuisha leseni hizo unaendelea, Sheria ya Petroli ya Mwaka 2015 inatoa fursa kwa wawekezaji kuendelea na shughuli baada ya kupewa comfort letter na Serikali ali mradi maombi hayo yalikidhi vigezo vya kisheria. Hata hivyo, kufuatia mkwamo wa uhuishaji wa leseni hizo kwa sasa, imebainika kuwa baadhi ya Bodi za Wakurugenzi za Kampuni ambazo zinasubiri

kuhuishwa kwa leseni baada ya leseni za awali kwisha muda wake zimeonesha kutokuwa tayari kutoa Fedha za uwekezaji. Mfano kampuni za Swala Oil and Gas Tanzania, Ndovu Resources, Shell na Equinor. Hii inatokana na wakandarasi kuwa na wasiwasi wa hatma ya maamuzi ya maombi yao ya leseni.

2. Kusudio la Force Majeure

Mheshimiwa Spika, Baadhi ya wawekezaji wameainisha uamuzi wa kutohuishwa leseni za utafutaji kuwa ni moja kati ya sababu zinazoweza kutafsiriwa kuwa janga (Force Majeure Event). Baadhi ya wakandarasi, kama vile Swala Oil and Gas Tanzania wameipa Serikali na TPDC notisi kuhusisha uhuishaji wa leseni na matukio ya majanga kwa mujibu wa PSA.

3. Ushindani katika Sekta ya Mafuta na Gesi Asilia

Mheshimiwa Spika, Uwekezaji katika Sekta hii unahitaji mtaji mkubwa, ambapo Serikali nyingi duniani hushirikisha sekta binafsi kwenye utafutaji na uendelezaji wa sekta ya mafuta na gesi asilia. Tanzania inashindana kuvutia uwekezaji na nchi mbalimbali za Afrika kama vile Kenya, Uganda, Angola, Ghana, Mozambique na Nigeria pamoja na nchi za bara la Asia kama vile Qatar, Oman, Trinidad & Tobago na Papua New Guinea. Maamuzi ya Serikali yana mchango mkubwa katika kuvutia au kutokuvutia wawekezaji. Ikiwa Serikali haitahuisha leseni tajwa katika muda muafaka, kunaweza kuwepo athari za kupunguza uwekezaji kwa muda katika Sekta hii.

Mheshimiwa Spika, pamoja na umuhimu wa kuhuisha leseni husika kwa wakati, madhara makubwa zaidi yanaweza kutokea endapo leseni hizo zitahuishwa bila kufanyika uchambuzi wa kina na wa kutosha

katika mikataba (PSAs) iliyopo, umakini mkubwa unahitajika katika zoezi hili la mapitio ya mikataba.

Ni matumaini ya Kamati kuwa kazi ya kupitia mikataba (PSAs) itakapokamilika itawezesha Serikali na Taifa kwa ujumla kunufaika ipasavyo na rasilimali ya gesi asilia. **Aidha, ushauri wetu ni kwamba mapitio hayo ya mikataba yanayoendelea kufanywa na Timu ya Serikali kupitia Ofisi ya MwanaSheria Mkuu wa Serikali yakamilishwe haraka lakini bila kuathiri umakini unaohitajika kwa ajili ya kupata matokeo yanayolenga kunufaisha pande zote mbili.**

2.6 Uwekezaji katika Mradi wa Liganga na Mchuchuma

Mheshimiwa Spika, miradi ya Madini ya Chuma na Makaa ya Mawe ya Liganga na Mchuchuma ni miradi inayoendelezwa kwa pamoja (*Intergrated Projects*) na Kampuni ya Tanzania China International Mineral Resources Limited (TCIMRL). Kampuni ya TCIMRL ni Kampuni ya ubia kati ya Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) lenye **asilimia 20** ya hisa na Kampuni ya Sichuan Hongda (Group) Company Limited ya China yenye hisa **asilimia 80**. Miradi hiyo ipo katika Wilaya ya Ludewa, Mkoani Njombe. Eneo la Liganga kuna madini ya Chuma yenye Mashapo yapatayo tani 126 milioni. Aidha, Katika eneo la Mchuchuma, kuna jumla ya tani 428 milioni za Makaa ya Mawe.

Mheshimiwa Spika, Tarehe 15/01/2014, Kampuni ya Tanzania China International Mineral Resources Limited (TCIMRL) iliwalisisha maombi ya leseni ya uchimbaji mkubwa wa Madini (*Special Mining Licence*) katika maeneo ya Mundindi - Liganga na Mchuchuma yaliyoko Wilayani Ludewa Mkoani Njombe. Tarehe 09/10/2014, leseni zilitolewa kwa mradi huu, ambazo ni SML 533/2014 katika eneo la Liganga lenye ukubwa wa **kilomita za mraba 30.41**; na SML 534/2014 katika eneo la Mchuchuma lenye

ukubwa wa **kilomita za mraba 25.46**. Leseni hizo zilitolewa kwa kipindi cha miaka 25 na zitafikia ukomo tarehe 08/10/2039.

Mheshimiwa Spika, Uwekezaji unaotarajiwa kufanywa na Kampuni ya Tanzania China International Mineral Resources Limited ni pamoja na ujenzi wa migodi katika maeneo ya Liganga na Mchuchuma, ujenzi wa kiwanda cha chuma cha Liganga, utandazaji nyaya za umeme kati ya Liganga na Mchuchuma na ulipaji wa fidia kwa wananchi watakaopisha shughuli za migodi hiyo.

Hata hivyo, pamoja na juhudi mbalimbali zilizofanywa na Serikali pamoja na Bunge ili mradi huo uweze kutekelezwa, imebainika kuwa Kampuni hiyo imekiuka kifungu cha 47 cha Sheria ya Madini Sura 123 kwa kushindwa kuanza kufanya shughuli za uchimbaji wa madini katika kipindi cha miezi 18 kama Sheria inavyoelekeza.

Kutokana na ukiukwaji huo wa Sheria tarehe 09/04/2019 Wizara imeitaarifu Kamati kuwa Kampuni hiyo iliandikiwa hati ya Makosa na Tume ya Madini. Aidha, katika utetezi wao mwekezaji amesainisha sababu kubwa ya kushindwa kuanza shughuli za uchimbaji ni kutokana na Serikali kuchelewa kumpatia vivutio vya uwekezaji (*incentives*); vivutio ambavyo hata hivyo vinakinzana na Sheria ya nchi. Wakati hali ikiwa hivyo, Shirika la NDC ambalo ni mbia mweza katika mradi huo nalo limeonesha kutoridhishwa na mkataba na makubaliano waliyokubaliana na mwekezaji huyo kwa kuwa yanaonekana kutokuwa na masilahi kwa Taifa.

Mheshimiwa Spika, ni rai ya Kamati kuwa Serikali kwa kutumia Wizara zinazohusika ziongeze kasi ya kushughulikia suala hili ili ufumbuzi wa haraka upatikane na nchi iweze kunufaika na rasilimali hii. Kuchelewa kufanya maamuzi kunalinyima Taifa fursa nyingi za kiuchumi na kijamii.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Baada ya kupokea taarifa mbalimbali za Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini, ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo pamoja na kukutana na Wadau wa sekta zote mbili za Nishati na Madini, Kamati ina maoni yafuatayo;

1. Upo umuhimu wa Serikali kufuatilia kwa makini mchakato mzima wa zabuni za upatikanaji wa wakandarasi wanaotekeleza miradi ya REA kwani kuna baadhi ya wakandarasi wanaonekana hawana uwezo wa kutosha kutekeleza kazi hivyo kuathiri utekelezaji wa miradi hii kwa wakati;
2. Serikali iendelee kusimamia kwa karibu uzalishaji wa viwanda vyetu na utaratibu wa upatikanaji wa vifaa vya kutekeleza miradi ya REA kwasababu vipo viashiria vinavyoonyesha kuwa viwanda vya ndani vinazalisha chini ya uwezo. Aidha, utaratibu wa wakandarasi kutoa oda za vifaa unapaswa kufuatiliwa ili wasiagize vifaa kwa baadhi ya kampuni na kuacha nyingine, hii itasaidia kupunguza foleni ya upatikanaji wa vifaa katika makampuni machache ya uzalishaji hivyo kutoathiri upatikanaji wa vifaa kwa wakati;
3. Wizara ya Nishati inapaswa kuendelea kufanya tathmini na uhakiki wa miradi ya ujazilizi ili maeneo ambayo hayajafikiwa na huduma ya umeme yaweze kufikiwa na wateja waweze kuunganishwa na huduma ya umeme;

4. Serikali ichukue hatua stahiki dhidi ya wakandarasi wanao suasua katika kutekeleza miradi ya REA;
5. Kasi ya uunganishaji wateja kwenye huduma ya umeme kwenye maeneo ambayo miradi ya REA imekamilika bado ipo katika kiwango cha chini, hivyo Serikali kupitia TANESCO wanapaswa kuongeza kasi ya uunganishwaji wa wateja wa huduma ya umeme kwasababu Serikali imewekeza na kutumia gharama kubwa katika miradi ya uzalishaji, usafirishaji na usambazaji wa umeme nchini;
6. Mchakato wa kuwapata wawekezaji binafsi wa kuzalisha umeme kwa kutumia rasilimali tulizonazo kama Jua, Upepo na Makaa ya Mawe umechukua muda mrefu mno. Hivyo ipo haja Serikali ikaangalia kwa makini mchakato unaoendelea kwa kupunguza urasimu katika mchakato huo ili Taifa liweze kunufaika na rasilimali tulizonazo katika kuzalisha umeme;
7. Wizara ya Madini kwa kushirikiana na Wizara ya TAMISEMI zinapaswa kuchukua hatua za haraka katika kuhakikisha zinamaliza changamoto za utengenezaji wa barabara katika mradi wa Kiwira-Kabulo kwakuwa kutotengenezwa kwa barabara hii kunaliingizia hasara Taifa kutokana na uzalishaji wa makaa ya mawe katika mgodi huo kufanyika kwa gharama kubwa;
8. Serikali kama wataona inafaa ni vyema wakavunja mkataba na kampuni ya TANZAM 2000 katika kuendeleza mgodi wa BUCKREEF kwani masharti hasi yako mengi na mbia mwenza amevunja masharti mengi mfano ununuzi wa mtambo bila STAMICO kushirikishwa pamoja na kutokuendeleza mgodi hadi sasa;

9. Ni rai ya Kamati kuwa katika maeneo ambayo STAMICO inashindwa kuendeleza uzalishaji ni afadhali maeneo hayo yakagawiwa kwa wachimbaji wadogo ili Serikali iendelee kukusanya mapato.

3.2 Ushauri na Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika, baada ya kuainisha maoni ya jumla ya Kamati kuhusu masuala ya msingi yaliobainika katika Sekta ya Nishati na Madini kwa ujumla wake, naomba kutoa ushauri na mapendekezo kama ifuatavyo:-

3.2.1 Wakala wa Nishati vijijini (REA)

a) Hali ya Upatikanaji wa Vifaa vya kutekeleza miradi ya REA

KWA KUWA Serikali iliazimia vifaa vinavyotumika kutekeleza miradi hii vitengenezwe hapa nchini,

NA KWA KUWA, imebainika kuwa wakandarasi huweka oda za vifaa kwa kampuni chache na kuacha kampuni nyingine hivyo kusababisha foleni ya kusubirii vifaa kwa muda mrefu hali ambayo inaathiri utekelezaji wa miradi ya REA;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuhakikisha kuwa inaweka utaratibu madhubuti wa ufuatiliaji ili kuhakikisha vifaa vya kutekeleza miradi hii vinapatikana kwa wakati na vikiwa na ubora stahiki ili miradi iweze kutekelezwa na kuendana na mpango wa utekelezaji wa kumaliza miradi hii.

b) Wigo wa kutekeleza miradi

KWA KUWA, maneno mengi ya Vitongoji yanarukwa wakati wa usambazaji wa umeme;

NA KWA KUWA, hali hiyo inasababishwa na wakandarasi kupewa wigo mdogo wa maeneo ya kutekeleza mradi;

KWA HIYO BASI, Kamati inapendekeza kuwa Bunge liishauri Serikali kuhakikisha inawashirikisha kwa kiasi kikubwa Viongozi wa wananchi katika uainishaji wa maeneo ya kupelekewa umeme ili maeneo muhimu ya kijamii na kiuchumi yapewe kipaumbele katika utekelezaji wa miradi ya REA.

3.2.2 Shirika la Maendeleo ya Petroli (TPDC)

a) Hali ya upatikanaji wa Fedha

KWAKUWA, Shirika la Maendeleo ya Petroli (TPDC) linakabiliwa na changamoto ya Upatikanaji wa fedha za kutekeleza miradi mikubwa.

NA KWAKUWA, Shirika limeainisha na kuanza utekelezaji wa miradi ya kipaumbele ikiwemo ya usambazaji gesi viwandani na majumbani ambayo itasaidia kupatikana kwa Fedha za ndani kwa muda mfupi.

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kupeleka Fedha za maendeleo kwa wakati. Aidha, TPDC inapaswa kuendelea kutekeleza miradi michache yenye manufaa na ikibidi ipewe kibali cha kukopa mikopo yenye masharti nafuu kutoka kwenye taasisi za fedha au kuingia ubia na sekta binafsi ili kuweza kupata fedha za kutekeleza miradi mikubwa.

b) Uendelezaji wa Miradi ya Liquefied Natural Gas (LNG)

KWA KUWA, Serikali iliamua kutwaa ardhi ya wananchi wa Lindi ili itumike kujenga miundombinu muhimu ya kuchakata Gesi kwa makubaliano ya kuwapatia fidia;

NA KWAKUWA tathmini ya awali ya fidia ya ardhi husika ilifanyika mwaka 2015 na kurejewa tena mwaka 2017 na kisha Wizara ya Fedha na Mipango kufanya uhakiki wa fidia hizo mnamo mwezi wa Septemba 2019; na Bunge kwa kutambua haki ya wananchi ambao ardhi yao imetwaliwa kwa miaka mingi bila ya kupewa fidia yoyote liliidhinisha takriban Shilingi Bilioni 7 katika bajeti ya mwaka 2019/2020 ili Fedha hizo zitumike kuwalipa fidia wananchi;

KWA HIYO BASI Bunge linaishauri Serikali kuwa kabla ya mwaka wa Fedha 2019/2020 kumalizika iwalipe stahili zao kikamilifu wananchi wote wanaodai fidia kutokana na ardhi yao kutwaliwa ili kupisha mradi.

c) Mapitio ya Mikataba ya Gesi Asilia (PSA's)

KWAKUWA PSA zipatazo 8 kati ya 12 zilizopo leseni zake zimeisha muda wake na hivyo wawekezaji kusita kuendelea na shughuli za utafiti na uwekezaji mitaji katika sekta ya gesi,

NA KWAKUWA utolewaji wa leseni hizi unapaswa kusubiri kukamilika kwa mapitio ya mikataba iliyopo kutokana na mikataba hiyo kuonekana kuikosesha nchi mapato stahiki kwa mujibu wa Sheria zilizopo sasa na kwakuzingatia ukweli kuwa zoezi la mapitio ya mikataba limechukua muda mrefu kukamilika tangu mwaka 2017 Bunge lilipoishauri Serikali kufanya mapitio; na kwamba kwasasa majadiliano ya HGA yamesimama kusubiri hatma ya mapitio ya mikataba ambayo yatajenga msingi wa majadiliano ya mradi wa LNG;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuchukua hatua mahsusii zitakazoweza zoezi la mapitio ya mikataba kukamilika ndani ya kipindi kifupi ili kuwezesha mchakato wa majadiliano ya mradi wa LNG kuendelea na hatimaye uwekezaji uweze kufanyika.

3.2.3 Uendelezaji wa Rasimali Jotoardhi Nchini (TGDC)

KWAKUWA, Nchi yetu haina Sheria mahsusii ya Jotoardhi.

NA KWAKUWA, kukosekana kwa Sheria mahsusii kunakwamisha uwekezaji na uendelezaji wa rasilimali ya jotoardhi,

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kumaliza mchakato wa uandaaji wa Rasimu ya Mapendekezo ya Kutunga Sheria ya Jotoardhi ili kuwasilishwa Bungeni kwajili ya utungaji wa Sheria mahsusii ya Jotoardhi nchini.

3.2.4 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)

KWAKUWA, Shirika linakabiliwa na changamoto ya upotevu wa umeme na uharibifu wa miundombinu ya usafirishaji na usambazaji wa umeme kunakosababishwa na vitendo vya wizi na hujuma;

NA KWA KUWA, changamoto hizi zinasababisha hasara kubwa kwa Shirika;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuiwezesha TANESCO ili iweze kutumia teknolojia za kisasa katika kukabiliana na changamoto zilizopo. Aidha, Shirika liimarisha doria katika njia za umeme na kuhamasisha wananchi kushiriki katika ulinzi wa miundombinu ya usafirishaji na usambazaji wa umeme kupitia mikataba na wananchi katika maeneo mbalimbali.

3.2.5 Chuo cha Madini (MRI)

KWA KUWA, Chuo cha Madini kinakabiliwa na changamoto ya Upungufu wa Fedha kwa ajili ya kutekeleza majukumu ya msingi ya Chuo kutokana na bajeti finyu;

NA KWAKUWA, Chuo pia kina upungufu wa watumishi wa kada mbalimbali katika Kampasi ya Dodoma na Nzega kama vile watunza kumbukumbu, wakatubi, wahasibu na wakufunzi katika fani za Uhandisi na Usimamizi wa Mazingira Migodini, Sayansi za Mafuta na Gesi pamoja na masomo mtambuka;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kukiongezea Chuo fedha ili kuwezesha shughuli za utoaji mafunzo ikiwa ni pamoja na mafunzo ya vitendo kwa wanafunzi migodini, kununua vitendea kazi pamoja na kuajiri watumishi katika kada mbalimbali.

3.2.6 Taasisi ya Jiolojia na Utafiti (GST)

KWA KUWA, Taasisi ya Jiolojia na Utafiti inakabiliwa na changamoto ya upungufu wa vitendea kazi hasa magari na vifaa vingine vya ugani na maabara;

NA KWAKUWA, GST pia inakabiliwa na changamoto ya ufinyu wa bajeti ukilinganisha na majukumu inayopaswa kuyatekeleza hasa baada ya kuongezewa majukumu mapya kupitia Marekebisho ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 yaliyofanyika Mwaka 2017;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kushirikiana na wadau mbalimbali wa maendeleo ili kufanikisha malengo yaliyowekwa na GST ikiwemo kupeleka Fedha kwa Taasisi hii ili iweze kujijendesha na kununua vifaa vya kutekeleza kazi zilizopangwa.

Aidha, Serikali iendelee kuwezesha watumishi wa GST kupata mafunzo zaidi ya muda mfupi na mrefu ndani na nje ya nchi ili kuwa na wataalam wa kutosha kutekeleza majukumu ya Taasisi hii.

3.2.7 Tume ya Madini

a) Uelewa Mdogo wa Sheria ya Madini kwa wachimbaji wadogo na wafanyabiashara wa Madini

KWAKUWA, kumekuwepo na changamoto ya uelewa mdogo wa Sheria ya Madini kwa wachimbaji na wafanyabiashara wa madini na umma kwa ujumla;

NA KWAKUWA, hali hiyo imesababisha uwepo wa migogoro na kutokulipwa kwa baadhi ya tozo kwa Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuendelea kuipatia Tume ya Madini fedha za kutosha ili iweze kutoa elimu ya Sheria ya Madini pamoja na kuendesha mafunzo ya mara kwa mara katika maeneo ya wachimbaji wadogo na viongozi wa Serikali za Mitaa kwa lengo la kujenga uelewa wa Sheria hiyo na kupunguza migogoro baina ya wachimbaji;

b) Vitendea kazi na ofisi kwa ajili ya Makao Makuu ya Tume na baadhi ya Ofisi za Afisa Madini Wakazi (RMOs).

KWA KUWA, Tume ya Madini inakabiliwa na changamoto ya Vitendea Kazi,

NA KWAKUWA, uhaba huo unatokana na Tume ya Madini kuwa na ufinyu wa bajeti ya fedha za matumizi mengineyo (OC) ambazo fedha hizo hazitoshelezi hali ambayo imechangiwa na kupanuka kwa shughuli za Tume ya Madini ikiwemo uwepo wa Ofisi za madini za mikoa

Tanzania Bara, usimamizi wa masoko ya Madini 28 yaliyoanzishwa kote nchini; na vituo vya ununuzi wa Madini vipatavyo 25;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuendelea kuimarisha mazingira ya utendaji kazi wa Tume ya Madini kwa kuongeza wigo wa ukomo wa Bajeti kwa Tume ya Madini. Hii itasaidia Tume ya Madini kutekeleza majukumu yake kikamilifu na kuongeza mapato ya Serikali.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwako wewe mwenyewe Mhe. Job Yustino Ndugai (Mb) Spika, Dkt. Tulia Akson (Mb) Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge kwa ushirikiano wenu kwa Kamati yangu.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Nishati na Madini kwa ushirikiano wao wakati wa kutekeleza majukumu ya Kamati yako. Kwa heshima kubwa naomba kuwatambua kwa majina yao kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Dunstan Luka Kitandula, Mb	-	Mwenyekiti
2. Mhe. Mariam Ditopile Mzuzuri, Mb	-	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Ally Mohamed Keissy, Mb	-	Mjumbe
4. Mhe. Catherine Valentine Magige, Mb	-	Mjumbe
5. Mhe. Seif Khamis Said Gulamali, Mb	-	Mjumbe
6. Mhe. Maryam Salum Msabaha, Mb	-	Mjumbe
7. Mhe. Wilfred Muganyizi Lwakatare, Mb	-	Mjumbe
8. Mhe. Mohamed Juma Khatib, Mb	-	Mjumbe
9. Mhe. Zubeda Hassan Sakuru, Mb	-	Mjumbe
10. Mhe. Bahati Ali Abeid, Mb	-	Mjumbe
11. Mhe. Mwantakaje Haji Juma, Mb	-	Mjumbe
12. Mhe. Kiza Hussein Mayeye, Mb	-	Mjumbe
13. Mhe. Jesca David Kishoa, Mb	-	Mjumbe
14. Mhe. Frank George Mwakajoka, Mb	-	Mjumbe
15. Mhe. Msukuma Joseph Kasheku, Mb	-	Mjumbe

16. Mhe. Vedastus Mathayo Manyinyi, Mb	-	Mjumbe
17. Mhe. John Wegesa Heche, Mb	-	Mjumbe
18. Mhe. Yosepher Ferdinandi Komba, Mb	-	Mjumbe
19. Mhe. Hamoud Abuu Jumaa, Mb	-	Mjumbe
20. Mhe. Lameck Okambo Airo, Mb	-	Mjumbe
21. Mhe. Suleiman Masoud Nchambi, Mb	-	Mjumbe
22. Mhe. Ussi Salum Pondeza, Mb	-	Mjumbe
23. Mhe Hamida Mohamed Abdallah, Mb	-	Mjumbe
24. Mhe. James Kinyasi Millya, Mb	-	Mjumbe
25. Mhe. Abdallah Ally Mtolea, Mb	-	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, pia Kamati inaipongeza Wizara ya Nishati chini ya uongozi wa Waziri wa Nishati Mhe. Dkt. Medard Matogolo Kalemani (Mb), Naibu Waziri Mhe. Subira Khamis Mgalu (Mb), Katibu Mkuu Dkt. Hamisi Mwinyimvua (ambaye amemaliza muda wake wa utumishi kwa sasa) pamoja na watendaji wote wa Wizara ya Nishati kwa ujumla wao. Aidha, Kamati inaipongeza pia Wizara ya Madini chini ya uongozi wa Mhe. Doto Mashaka Biteko (Mb) na Naibu Waziri Mhe. Stanslaus Haroon Nyongo (Mb), Katibu Mkuu Prof. Simon Msanjila pamoja na watendaji wote wa Wizara kwa ushirikiano walioutoa katika kipindi chote cha utekelezaji wa majukumu ya Kamati hivyo kuwezesha Kamati yako kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Stephen Kagaigai kwa ushirikiano wake na Kamati yetu. Pia namshukuru Kaimu Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Michael Chikokoto, Mkurugenzi msaidizi Ndg. Gerald Magili, Makatibu wa Kamati hii, Ndg. Felister Mgonja na Ndg. Angelina Sanga pamoja na Msaidizi wa Kamati Ndg. Grace Mwenye kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, sasa naomba Bunge lako Tukufu liipokee na kuijadili Taarifa hii na hatimaye kukubali maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Mhe. Dunstan Luká Kitandula, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI

05 Februari, 2020